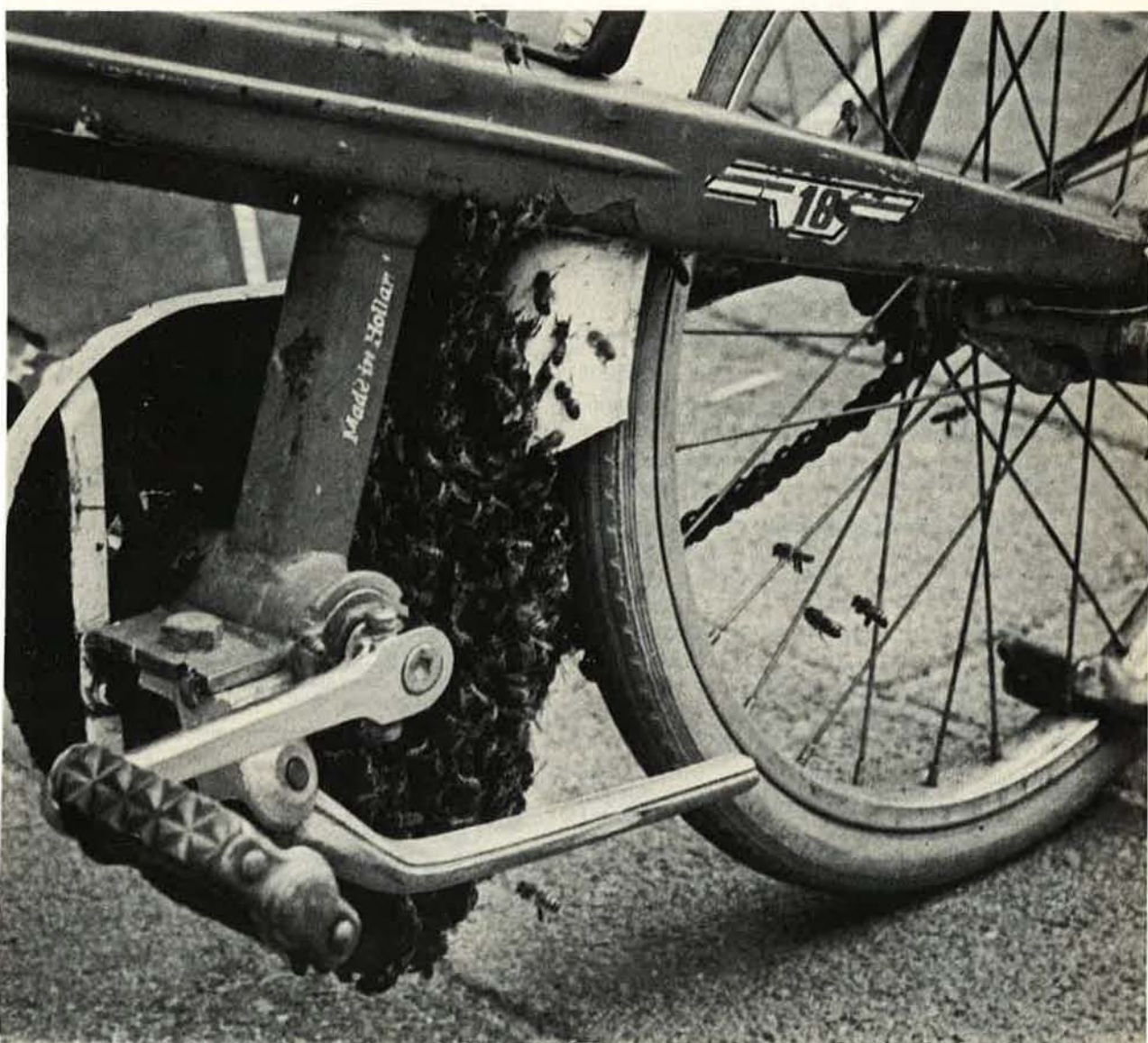

BEVORDERING DER BIJENTEELT
IN NEDERLAND
VER. TOT

bijenteelt

Maandschrift voor de Bijenteelt - ISSN 0166-6444

Jaargang 84 - no. 10 - oktober 1982

Officieel orgaan van de Vereniging tot Bevordering der Bijenteelt in Nederland

bijenteelt

MAANDSCHRIFT VOOR DE BIJENTEELT
ISSN 0166-6444

Officieel orgaan van de V.B.B.N.
VERENIGING TOT BEVORDERING DER
BIJENTEELT IN NEDERLAND

Opgericht 1897

Hoofredacteur: Chris Maillie

Redactieleden: Therese Rive, Ko Zoet

Ledenblad: Oplage 8000

Versijnt 11 x per jaar,

in juli en augustus gecombineerd

Proefnummers: f 2,50 incl. porto

Advertentie-tarieven op aanvraag

REDACTIE, ADMINISTRATIE en

ADVERTENTIE-EXPLOITATIE:

Het BIJENHUIS, Grintweg 273,
6704 AP Wageningen

Telefoon: 08370 - 2 27 33 (meerdere lijnen)

Postgiro: VBBN 84.68.01, Bijenhuis 82.32.76

Bankrelatie: ABN, Wageningen,
Postgiro 82.41.84; rek.no. VBBN 53.90.42.897,
rek.no. Bijenhuis 53.90.42.900

Registratie K.v.K.: VBBN: Veren. reg.no.
V119736. Bijenhuis: Handelsreg.no. 11433

Druk: Van Mastrigt & Verhoeven B.V., Arnhem

Alle in het Maandschrift gepubliceerde meningen en inzichten blijven voor rekening van de auteurs.

Overname van artikelen en illustraties is toegestaan na overleg met de Redactie en dan met bronvermelding.

Kopij **voor de 10e van de maand**, voorafgaande aan de maand van plaatsing, aan het BIJENHUIS, ook opgaven en betaling van advertenties en Speurbijtjes.

Jaargang 84 - nummer 10 - oktober 1982

INHOUD

Inwinteling bij korf- en kast-immen	235
Onderzoek besputtingen koolzaad Flevopolder	236, 240
Van imker tot imker	239, 251
Officiële mededelingen	241
Onderwijs, demonstratie, voorlichting	242
Onderzoek suiker op overwinteling bijenvolken	243
Bij de voorplaat: Hou de fiets bij-je	246
Nationale Imkersdag en Honingkeuring Assen	248
Imkerherinnering en imkerervaring	250
De blik op een andere Apis - 2 (slot)	253
Boekbesprekingen	256
De Snelgrove-methode	257
Even bijpraten	259
Bijenplant in beeld: Rode bosbes	260
De lezer schrijft	261
Aktie in de regio	262

SPEURBIJTJES

Tarief: 20 woorden f 7,50 elk woord meer 35 cent. Te voldoen bij vooruitbetaling. De Redactie stelt zich niet verantwoordelijk voor de inhoud.

GEVRAAGD: **honingsslinger**, R.V.S. P. de Nibbelink. ☎ 085-212918 of 085-230055.

GEVRAAGD: **oude bijenteelt-boeken, maandschriften** en jaargangen. A.P. Posthumus, Bijenstand "De Imker", Bergweg 21, 3904 HL Veenendaal. ☎ p/a de Ruiter 08385-11590.

TE KOOP: 8 **bijenvolken** in korven. W. de Wilde, Achter de Broeken 15, Ruinen.

TE KOOP: 6 **bijenvolken** op combiramen, met honingkamer, broedkamerformaat; 5 à 7 **bijenvolken** op 20 broedkamerramen, met honingkamer, broedkamerformaat. Compleet: rooster, snelgrovebord, voerbak, sluiting. Afgevoerd! L.C.M. Ettema. ☎ 023-272366 tussen 18.00 - 19.00 uur.

TE KOOP: zuivere **Nederlandse zomer- en heide honing** in emmer van 14 kg. B. Slotboom, Holterweg 9, Rekken gem. Eibergen. ☎ 05453-443 nabuur 's avonds.

- 15-16 oktober Congres Kon. Vlaamse Imkersbond, Diepenbeek, België
30 oktober Werkdag Vrienden van Ambrosiushoeve
5 november Studiedag, Oisterwijk
6 november Stichtse Imkersdag en Honingkeuring, Breukelen
20 november Honingkeuring W-Overijssel, Steenwijk
27 november Onderwijsdag, Wageningen

IN- en VERKOOP van alle soorten Nederlandse honing. Gebruikte Simplexkasten en Korven, Mede, Bijenwas-kaarsen, Honingwafels, Stuifmeel, Honingsnoepjes enz.
C. v. Holland, Dijkstraat 18, 3904 DJ Veenendaal, tel. 08385-13795, b.g.g. 10202.

bij de VOORPLAAT

Wat heb ik nu aan m'n fiets hangen? zal de eigenaar/eigenaresse van deze vouwconstructie op vrijdag 25 juni hebben gedacht, toen hij/zij het 'karretje' weer rijklaar wilde maken voor de terugtocht naar huis. Elders in dit nummer wordt geprobeerd antwoord op zijn/haar klemmende vraag te geven.

INWINTERING BIJ KORF- EN KAST-IMMEN

Georg Heinrich Lehzen mögen we wel als een der grootste korfimmers aller tijden aanmerken. Hij was het die in 1880 een uitvoerige beschrijving publiceerde over de bedrijfswijze van de Lüneburger Heide-imker. (Ter nagedachtenis van deze beroemde „Imkermeister“ (1843-1919) werd de heidebij later door prof. dr. H.B.H. von Buttel-Reepen „Apis mellifica Lehzeni“ genoemd. Een beschrijving van dit zogenaamde ras heeft nimmer plaatsgevonden).

In zijn boek, waarvan in 1922 een laatste herziene druk uitkwam, vermeldt hij, dat de eerste nazwerm als regel het uitverkoren volk was, dat niet werd afgezwaveld, doch mocht overwinteren. Deze zwerm werd daartoe in een korf „van goede kwaliteit“ gehuisvest. Men profiteerde hier van het feit, dat zo'n zwerm over een jonge koningin beschikte en de korf van mooi en nieuw raatwerk voorzag. Een goede begeleiding door de imker (controle om de drie dagen) zorgde ervoor, dat de raten snel, o.a. door te voeren tijdens drachtpauzes, keurig en zonder grof werk werden uitgebouwd.

Ook het broed werd kritisch gezien, want dat moest „plankbroed“ zijn en geen broed met legio lege cellen (misgeboorten). In het laatste geval werd de moeder vervangen of de keuze viel op een andere nazwerm. Als we deze inwinteringsmethodiek eens vergelijken met hetgeen wij er in onze kasten van terechtbrengen, dan zal menigeen jaloers zijn op zo'n mooi volk met een jonge moeder op geheel nieuwe raten. De oude „Heidjer“ wist het wel, nieuwe raten vormden dé remedie tegen ziekten en verschaften de immen bij het bouwen en broeden veel plezier. Met behulp van een unster (weeghaak) bepaalde hij aan het einde van het seizoen of deze categorie opzetters nog bijgevoerd moest worden.

Het gewicht van de vrij zware Lüneburger korf (wanddikte 5 cm!) bedroeg 10 pond, dat van de in te winteren bijen, inclusief (leeg) raat- en spijlwerk, 6 tot 7 pond. Het verschil tussen het vereiste gewicht, zijnde 35 pond, en dit non food-gedeelte was het gewicht van de hoeveelheid voer, die aanwezig behoorde te zijn, c.q. aangevuld diende te worden. Als we er van uitgaan dat het lege raatwerk met spijlen maximaal twee pond weegt, zien we dat de opzetter met 5 pond bijen de winter inging. Dit uitgangspunt, dat de Lüneburger Heide-imker naar bekend al vijf eeuwen en misschien al wel veel langer toepaste, mogen we als een in de praktijk uitgegroeide norm aanmerken. Het behoeft geen verbazing te wekken, dat bij de korfimmerij in ons land op dezelfde wijze werd gewerkt.

De inhoud van zowel de gemiddelde Nederlandse als Lüneburger korf bedraagt 30 dm³, die van een broedkamer van een Spaar- en Simplexkast 33 dm³, zodat beide typen woningen qua inhoud nagenoeg gelijk zijn. De inwinteringsnorm van 5 pond bijen kan

derhalve evenzeer op onze kasten van toepassing worden gebracht.

Liet Lehzen in het najaar een laatste blik over zijn (omgekeerde) korven gaan, dan waren de raten, circa 10 stuks, geheel bezet met bijen, hetgeen overeenkomt met de situatie bij een behoorlijk kastvolk. We zijn echter dikwijls geneigd de twee kantramen te vervangen door sluitramen en onze imme slechts op één bak te laten overwinteren. Hiermede doen we in feite afbreuk aan de benodigde ruimte, die zo'n volk bij de inwintering nodig heeft.

Gaan onze bijen met een gewicht van circa 5 pond de winter in, dan betekent dit dat we over 22.500 bijen beschikken. Bij de inwintering neemt men als norm 9.000 bijen per kg. Verdeeld over 10 ramen zijn dat 2.250 bijen per raam, een normale bezetting voor die tijd van het jaar. Een dergelijke hoeveelheid bijen vormt een garantie voor een goede en gezonde overwintering. Het is interessant te lezen, dat Zander/Böttcher in zijn jongste werk stelt, dat een zwak volk (8.000 tot 10.000 bijen) relatief **tweemaal zoveel** wintervoer verbruikt als een sterk volk (20.000 tot 22.500 bijen). De juistheid van de eerder genoemde inwinteringssterkte wordt dan ook ondersteund door een optimaal voedselverbruik. Voor de imker die gewoon is met mini-volkjes te werken om eens over na te denken.

Nazomer in Zeeland: rust binnen de Ring rond stoere dorpskerkjes en een stralende zon. Daarbuiten waren de boeren druk bezig met het rooien van aardappelen, uien en suikerbieten. En waar maar even water was (geweest) bloeide de zulte of zeeaster volop. Voor de imkers een reden om wat te wachten met inwinteren, want de bijen deden nog goed hun best bij deze Zeeuwse „heide-dracht“. Uw redacteur nam de foto op 14 september langs een sloot vol lichtblauwe geelhartige asters, even buiten Ouwerkerk aan de Vissersweg richting Nieuwerkerk.

Als de opzetters medio september gereed waren, werd waar nodig bijgevoerd, hetgeen na slecht weer perioden een vrij grote omvang kon aannemen. De Lüneburger Heide-imker deed dat met grote porties; langzaam invoeren betekende nl. dat de jonge moeder weer flink aan de leg zou gaan en dat moest nu juist worden voorkomen. Daardoor zou een nieuwe generatie bijen kunnen ontstaan en dat was een kwalijke zaak, immers, stuifmeelgebrek in het gevorderde najaar levert slechts kortlevende winterbijen op en daar had hij geen behoefte aan.

Werken we als kastimker inderdaad met zulke sterke wintervolken, dan is het plaatsen van een broed- of honingkamer onder zo'n volk geen overbodige luxe, zeker als we de kantramen verwijderen. Het geeft niet alleen meer ruimte, doch tevens een extra bescherming aan de onderzijde van de tros en voorts biedt het een goede preventie tegen ontijdig uitvlie-

gen. Verenigen we, uiteraard op de juiste wijze, in het najaar, dan kunnen we volstaan met twee volken op elkaar te plaatsen, waarna het invoeren kan beginnen.

Uitwinteringssterkten, waarbij tijdens de voorjaarsinspectie 10 met bijen bezette ramen worden aangetroffen, vormen dan geen uitzondering. Dergelijke sterke volken hebben een minimum aan winterverliezen; de omvang van de tros is een waarborg tegen allerlei kwalen en in het voorjaar zijn zulke volken weer snel inzetbaar om de fruit- en koolzaadoogst binnen te halen, want daar moeten we het tegenwoordig van hebben.

Bronnen:

G.H. Lehzen, Hauptstücke aus der Betriebsweise der Lüneburger Bienenzucht, 4. Aufl., Hannover, 1922.
Prof. Dr. E. Zander - Dr. F.K. Böttcher, Handbuch der Bienenkunde: Bd. V Haltung und Zucht der Biene, 10. Aufl., Stuttgart, 1979.

Jan van de Veluwe

ONDERZOEK DOOR DE VERENIGING TOT BEVORDERING DER BIJENTEELT IN NEDERLAND NAAR DE OORZAKEN VAN OMVANGRIJKE BIJENVERLIEZEN, CQ. -STERFTES TIJDENS DE KOOLZAADBLOEI 1982 IN DE FLEVOPOLDER.

Inleiding

In de periode van begin mei tot half juni staan er jaarlijks ca. 8000 bijenvolken op het koolzaad in de Flevopolder. Hierbij kwamen dit jaar vele meldingen bij het secretariaat van de Vereniging binnen betreffende vermoedelijke spuutschade aan deze volken, geplaatst in de polders.

Om in dezen een duidelijk inzicht te verkrijgen, werd door het secretariaat in het juni-nummer van de Verenigingsperiodiek aan de afdelingssecretarissen dringend verzocht voor 1 juli een schaderapport in te dienen. De gegevens hieruit zijn verwerkt in dit verslag, waarbij wordt opgemerkt, dat slechts een deel van de schadegevallen schriftelijk werd gemeld en dat het uitsluitend gaat om schade aan bijenvolken van leden van genoemde Vereniging.

Schademelding

Drieëntwintig afdelingen maakten melding van schade, waarbij 355 bijenvolken in meer of mindere mate betrokken waren. Deze schade heeft zich op de volgende plaatsen in Zuidelijk Flevoland voorgedaan:

Brikweg	perceel	Az 53, 106, 107
Galjoetweg		Az 77, 78, 79
Gruttoweg		
Ibisweg		
Kievietsweg		
Pampusweg		Az 109, 110 (deze weg is niet bekend)
Schoenerweg		Az 90, 91
Vogelweg bij kruising Wulpweg		
Wulpweg		

De schade werd door verschillende imkers vastgesteld in de periode van 14 t/m 30 mei.

Schadebeeld

Uit de gegevens die van de afdelingssecretarissen zijn ontvangen komt over het geheel genomen hetzelfde schadebeeld naar voren.

Dit kan als volgt worden samengevat:

- een deel of nagenoeg alle vliegbijsen waren verdwenen;
- in sommige gevallen werden dode bijsen voor de kasten aangetroffen;
- door het verlies van vliegbijsen hadden de volken hun honing- en suikervoorraden opgesoupeerd en werd er geen koolzaadhoning geoogst.

Na constatering van deze schade werd door de imkers onverwijld de AID gewaarschuwd. De resultaten van het onderzoek van de door deze instantie bemonsterde volken zijn op dit moment nog niet bekend. *(De AID heeft het eindrapport gemaakt en dit doorgezonden naar het betreffende Ministerie, door welk het echter niet voor publicatie werd vrijgegeven. -RED).*

Het Rijksbijenteeltconsulentschap werd eveneens ingelicht en opgeroepen om te beoordelen wat er gaande was.

Bevoegde ambtenaren noemden als oorzaak, dat er met zieke en zwakke volken naar het koolzaad zou zijn gereisd. Uit de schaderapporten blijkt dat dit niet het geval is geweest. Dit is ook zeer onwaarschijnlijk, als we het voorjaar in aanmerking nemen. Het was voor de ontwikkeling van de bijenvolken bijzonder

gunstig, zodat we kunnen stellen dat zelfs volken die matig de winter zijn uitgekomen zich nog redelijk hebben kunnen ontwikkelen.

In het juni-nummer van het Verenigingsorgaan (blz. 163) wordt door de heer K. Zoet verondersteld, dat de zeer lage vochtigheid van de lucht als oorzaak genoemd kan worden voor een lage nectargift. Alhoewel niemand zal bestrijden dat lage luchtvochtigheid de nectargift beïnvloedt, kan dit geen reden voor genoemde schade zijn, omdat in dat geval de vliegbijen niet ineens verdwenen zouden zijn en de imkers, die geen schade hebben geleden, aan het einde van de koolzaadrracht wel behoorlijk hebben kunnen oogsten. De oorzaak van de schade moet dus een andere geweest zijn.

Door de imkers is geconstateerd dat tijdens de koolzaadrracht, zowel op het koolzaad als op andere landbouwgewassen, bespuitingen met bestrijdingsmiddelen, o.a. MCPA en MCPP, zijn uitgevoerd. Het ligt voor de hand dat zij de conclusie trekken, dat hier van oorzaak en gevolg sprake is.

Uit gegevens (bijlage bij brief Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders van 15 juli 1982), die de Rijksdienst IJsselmeer Polders ons desgevraagd heeft toegezonden blijkt, dat in de periode 8 t/m 14 en 19 t/m 21 mei 1982 verschillende bespuitingen zijn uitgevoerd. Deze bespuitingen zijn in een tabel weergegeven. De percelen waarop deze bespuitingen zijn uitgevoerd, zijn per periode per gewas op een kaart aangegeven. Als bijzonderheid moet nog worden opgemerkt, dat gedurende genoemde perioden op een deel van het koolzaad rand- of veldbespuitingen zijn uitgevoerd.

Indien we op een kaart alle bespuitingen, in deze twee weken uitgevoerd, aangeven en hierbij ook de plaatsen waar schade is geconstateerd aantekenen dan valt op, dat in de directe nabijheid of binnen vliegbereik van de bijen gespoten is met onkruidbestrijdingsmiddelen op granen. Hierop zijn vier uitzonderingen te noemen, nl.:

- 1) aan de Kievitsweg is tegen onkruid in vlas gespoten met Basagran;
- 2) aan de Wulpweg en Wulpweg kruising Vogelweg heeft een randbespuiting plaatsgevonden op koolzaad tegen glans- en snuitkevers met Nexagan;
- 3) aan de Brikweg, waarop perceel 53/54, heeft een veldbespuiting tegen glans- en snuitkever met hetzelfde middel plaatsgevonden;
- 4) aan de Barkweg, waarop perceel 55/56, heeft een veldbespuiting tegen aardvlo op koolzaad plaatsgevonden met het middel Fenitrothion.

De vraag is of hier sprake is van toeval of van oorzaak en gevolg. Een eventueel verband tussen de bespuitingen en de schade aan bijen is helaas moeilijk aan te tonen. Zoals bekend breken gifstoffen snel af en het aantonen hiervan in bijenmonsters is dus een lastige zaak. Nog moeilijker wordt het, wanneer tussen het moment van bespuiting en het constateren van de schade enige tijd verloopt, hetgeen natuurlijk

meestal het geval is. Dikwijls wordt later nog weer een monster genomen.

Het niet vinden van gifmiddelen in bijenmonsters wil dus uiteraard **niet** zeggen, dat het spuiten van gif niet de oorzaak van de schade is. Zoals reeds eerder gezegd zijn de resultaten van het onderzoek verricht door de AID nog niet bekend.

Oorzaken, waardoor bijen in contact met gif kunnen komen zijn:

- a) Het bij hoge windsnelheden verwaaïen van bestrijdingsmiddelen naar andere dan bedoelde gewassen of percelen.
- b) Het bestrijden van onkruid in granen of wegbermen, waarin opslag van bloeiend koolzaad voorkomt.
- c) Het fourageren van besmet dauwwater door bijen, dat voorkomt op bespoten gewassen.

Het Haarlems Dagblad van 10 juni 1982 (Imkers uit Kennemerland: „Ze zien me daar niet meer terug”) vermeldt, dat een AID-woordvoerder (om wie het gaat wordt niet vermeld) stelt, dat de middelen MCPA en MCPP op niet-bloeiende gewassen volstrekt ongevaarlijk zijn voor bijen. Terecht vraagt men zich af, waarom er bij gebruik van dezelfde middelen in voorgaande jaren geen schade aan bijenvolken was te bespeuren. Graag zouden ook wij deze vraag beantwoord zien.

Ondergetekende heeft echter kunnen constateren, dat perceel 22 D aan de Gruttoweg, ingezaaid met haver en bloeiend opslag van koolzaad was bespoten met een onkruidbestrijdingsmiddel en daardoor met gebogen hoofd in het veld stond. Dus op bloeiend koolzaad zijn deze middelen wel schadelijk.

In Denemarken (Maandblad van de Vlaamse Imkersbond, jg. 67, no. 2, 1981, p.60) zijn alle herbiciden op basis van fenoxyzijnzuur (dit zijn in het bijzonder de middelen 2,4-D, MCPA en MCPP) als gevaarlijk voor bijen erkend en mogen derhalve niet tijdens bloei worden aangewend.

Door de heer Prakken van de AID (Maandschrift voor de Bijenteelt, jg. 84, no. 6, 1982, p.1) wordt vermeld, dat op diverse locaties in de polder, ook daar waar in de omtrek helemaal niet is gespoten, toch schade is geleden. De vliegafstand van de bijen in aanmerking genomen is dit niet zo verwonderlijk. De vliegafstand van de bijen is ± 5 km., zodat bespuitingen op grote afstand toch oorzaak van mogelijke schade kunnen zijn.

Schaderegeling

Een van de voorwaarden waaronder imkers hun bijen in de polder plaatsen is, dat noch de Directeur van de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders noch de bedrijfsopzichters, alsmede de heer van 't Land als vergunninghouder, aansprakelijk kunnen worden gesteld voor schade ten gevolge van bespuitingen of

bestuivingen, die moeten plaatsvinden ter bescherming van gewassen.

Uit deze overeenkomst, door veel imkers als ééNZijdig ervaren, blijkt dat er geen schade te claimen valt. Misschien is dit wel mogelijk indien de R.I.J.P. zich zou hebben schuldig gemaakt aan een strafbaar feit, zoals het spuiten in open bloemen, maar dit zou dan eerst bewezen moeten worden.

Enkele imkers willen zich beroepen op schadevergoeding in geval van onrechtmatige daad (art. 1401 van BW), hetgeen dan eveneens bewezen moet worden. De vraag is of dit laatste een juiste opstelling is ten opzichte van de R.I.J.P. Een aantal gedupeerde imkers is namelijk van mening, dat wij door een dergelijke handelwijze het hele drachtgebied zouden kunnen verliezen. Dat is vermoedelijk ook de reden, waarom er zo weinig schriftelijke schademeldingen zijn binnengekomen.

Conclusie

1. Door de terughoudendheid van ambtenaren van de R.I.J.P., A.I.D. en functionarissen van imkersorganisaties bij het verstrekken van informatie, alsmede door het soms bagatelliseren van de schade, is het vertrouwen van de imkers in genoemde instanties danig geschokt.

2. Naast middelen, die niet schadelijk zijn voor bijen, zijn er ook voor bijen schadelijke bestrijdingsmiddelen gebruikt. In het algemeen kan worden gezegd, dat de middelen hoofdzakelijk gebruikt zijn op andere gewassen dan koolzaad. Vermoedelijk is bloeiend opslag van koolzaad de aanleiding voor de schade. Het feit dat in voorgaande jaren, bij gebruik van dezelfde middelen, geen zichtbare schade is waargenomen zal een raadsel blijven. Waarschijnlijk is de opslag van koolzaad de voorgaande jaren minder omvangrijk geweest. Dit jaar zijn bepaalde percelen door de slechte uitwintering van het koolzaad, opnieuw ingezaaid met zomertarwe en zomergerst. De uitgebreide opslag zou hiervan een gevolg kunnen zijn.

3. De schade aan bijenvolken, die op de Brikweg waren geplaatst, moet te wijten zijn aan het spuiten van het voor bijen giftige Fenitrothion op nabijgelegen percelen.

4. Alhoewel ontstane emoties bij imkers met geleden schade begrijpelijk zijn, getuigt een uitspraak dat er door de R.I.J.P. van de polder een gifbelt wordt gemaakt niet van inzicht in de landbouwproblematiek. Landbouwproductie op grote schaal is zonder het gebruik van bestrijdingsmiddelen niet of nauwelijks mogelijk. Dat dit voor de bijen schadelijk kan zijn is weer duidelijk gebleken. Er zijn echter tegengestelde belangen in het geding. Ik denk dat de bijenteeltorganisaties zowel bij de R.I.J.P. als het Landbouwschap meer aandacht voor dit probleem zouden moeten vragen, waarbij gewezen zou moeten worden op het grote belang van bijen voor o.a. de fruit- en augurkenteelt.

5. Bij eventuele schade zou de imker door ambtenaren van de overheidsdiensten zo spoedig en zo goed mogelijk op de hoogte moeten worden gesteld van de oorzaak van de geleden schade.

Advies

1. We zouden in overleg met de R.I.J.P. tot een regeling moeten komen, waarin wordt vastgelegd, dat er geen gebruik meer mag worden gemaakt van middelen, die direct of indirect schadelijk kunnen zijn voor bijen.

2. Wanneer dit niet mogelijk blijkt te zijn gedurende de gehele bloeiperiode van het koolzaad, zullen de imkers misschien genoegen moeten nemen met een beperkte periode binnen die bloeitijd, die dan gegarandeerd gifvrij zou moeten zijn.

3. De mogelijkheden tot schadeuitkering zouden nog eens goed bezien moeten worden.

4. De overeenkomst tussen R.I.J.P., de heer van 't Land en de imkers zou zodanig verbeterd moeten worden, dat in geval van eventuele schade de gedupeerde imker niet in de kou blijft staan.

Ir. P.C. Schroeder, Wageningen

Naar aanleiding van het hiervoor weergegeven verslag vond op 20 september op verzoek van onze Vereniging een gesprek plaats met de leiding van de Rijksdienst IJsselmeerpolders (R.I.J.P.) te Lelystad.

Hieraan namen onzerzijds deel de algemeen voorzitter, vergezeld van het H.B.-lid, drs. P.C. Muntjewerf, en ir. P.C. Schroeder, de samensteller van het verslag.

De R.I.J.P. was vertegenwoordigd door de heren: dr. ir. J.H. van Kampen, dir. Landinrichting, ir. R. Spiensma, plaatsverv. hfd. cult. techn. afdeling, K. van de Linden, afd. bedrijfskunde en J. Oetjes, belast met de organisatie van bespuitingen.

De zwaarte van de delegatie van de R.I.J.P. wekte de indruk dat de problemen omtrent de bijensterfte ernstig werden opgenomen, hetgeen in de loop van het gesprek alleszins werd bevestigd.

Daar dit bericht nog juist telefonisch aan de redactie kon worden doorgegeven wordt voorshands volstaan met vermelding van de belangrijkste resultaten t.a.v. de toekomst, t.w.:

- het onderhouden van regelmatige contacten met de R.I.J.P., om herhaling van het voorgevallene te voorkomen;
- de wenselijkheid tot het instellen van een nader onderzoek naar de gevaren van bepaalde bespuitingsmiddelen, die formeel als ongevaarlijk te boek staan;
- een betere communicatie tussen alle belanghebbenden, nl. van de betrokken functionarissen van de R.I.J.P., de bemiddelaars (o.a. dhr. W. van 't Land te Barneveld), de koolzaadgangers en de imkersorganisaties.

J.J. Speelziek, alg. voorz. VBBN

BRIEF d.d. 29 JULI 1982 v.h. MIN. v. L.&V. AAN DE GEDUPEERDE IMKERS

Er is een aanzienlijke bijensterfte opgetreden onder de ca. 1.000 bijenvolken die in mei jl. in de zuidelijke Flevopolder zijn geplaatst, waardoor ongeveer 16% ervan sterk is verzwakt.

De oorzaak van deze sterfte is tot op heden niet vastgesteld. Uw veronderstelling, dat deze gelegen zou zijn in het gebruik van bestrijdingsmiddelen wordt niet bevestigd door het onderzoek van de Algemene Inspectiedienst.

De Algemene Inspectiedienst gaat echter slechts na, of de voorschriften van de Bestrijdingsmiddelenwet zijn overtreden. Hiervan is tot nog toe niets gebleken.

Daarnaast tracht het Consulentenschap in Algemene Dienst voor de Bijenteelt (Ambrosiushoeve) de doodsoorzaak van de bijen vast te stellen. Mocht uit het nog lopende onderzoek duidelijk worden wat de dood van de bijen heeft veroorzaakt, dan zult U daarvan in kennis worden gesteld.

De vraag of het zinvol is een schadeclaim in te dienen en zo ja, bij wie, kan pas worden beantwoord als de doodsoorzaak is vastgesteld.

Directie juridische en
bedrijfsorganisatorische zaken,
w.g. mr. W. Steemers.

VAN IMKER TOT IMKER

KOOLZAAD EN BESPUITING

Het artikeltje "Slechte nektargift koolzaad" in het Groentje van juni is niet overal goed overgekomen. De heer Dekker uit Dalfsen schreef me als volgt. „De afdeling Dalfsen heeft met 80 volken gestaan in de Zuidelijke Flevopolders. De volken zijn geplaatst zaterdag 5 mei en ik heb ze 15 mei weer bezocht met de bedoeling om lege ramen op te zetten. Maar we hebben alles weer mee terug genomen, de volken waren allemaal totaal dood gespoten. Alle haal- en vliegbijs, ook de jonge speelbijs voor de kasten waren dood. De vliegmachines kunnen de kasten niet zien, dus de volle laag er overheen. Volgens de heer Veringa was er tussen 7 en 12 mei gespoten, maar met stoffen die niet schadelijk voor de bijen zouden zijn. Daarom heb ik me geërgerd aan uw schrijven in het Groentje. Dit is klare nonsens, eerlijk zeggen, wij hebben een grote blunder begaan om de bijen voor het spuiten te plaatsen. Graag uw reactie.”

Wel, daar kon ik het even mee doen. Natuurlijk kan ik me de woede voorstellen van de imkers uit Dalfsen, toen ze 15 mei in de Flevo in plaats van druk nektar verzamelende bijen een welhaast dode stal aantrof-

fen. Niets is erger. Een portie toewijding, zorg en verwachting valt in duigen.

Iets dergelijks is te voorkomen als de bijen pas worden geplaatst een aantal dagen NADAT bespuiting heeft plaatsgevonden. Maar dan moet natuurlijk wel zijn te voorzien dat er gespoten gaat worden!

Op het tijdstip dat ik het gewraakte artikeltje schreef was mij nog niets bekend omtrent de bijensterfte. Ik had slechts telefonisch van een bevriend imker (ook zwaar gedupeerd bleek later) doorgekregen wat hem was verteld: „Op het koolzaad wordt slecht gehaald.” Ik heb dit toen in verband gebracht met de uitzonderlijk lage luchtvochtigheid te Schiphol gemeenten.

Nog steeds geloof ik dat dit weerkundig gegeven een rol kan hebben gespeeld. Door de lage luchtvochtigheid zal de nektargift schaars zijn geweest. In deze tijd van het jaar is er veel open broed in de volken aanwezig en de behoefte aan vocht is groot. Nor-

maliter wordt dit vocht betrokken uit de binnenkomende nektar, althans voor een belangrijk deel, en wellicht is door een combinatie van de factoren "lage luchtvochtigheid overdag- slechte nektargift- grote behoefte vocht" door de haalbijen het spuitmiddel als vocht verzameld met alle nare gevolgen van dien.

Hoe kunnen we in de toekomst spuitschade voorkomen?

Het is praktisch ondoenlijk een systeem te ontwikkelen, waarbij elke individuele imker door de toezicht houdende imker/ambtenaar wordt gewaarschuwd dat er gespoten gaat worden, maar toch zie ik mogelijkheden om tot een sluitende regeling te komen. Daartoe is het nodig dat de polder wordt verdeeld in kavels met codenummer, hetgeen in de bijenteeltbladen zal worden bekend gemaakt.

Dat na plaatsing beheerder en imker op de hoogte zijn in welk kavel de bijenvolken van de afdeling zijn geplaatst. Dat de beheerder met elke afdeling telefonisch contact kan opnemen; daartoe zijn minimaal twee tel. nummers opgegeven.

Zodra bekend is bij welke kavel(s) een bespuiting van gewas zal plaatsvinden met voor bijen giftige stoffen, wordt door de beheerder een waarschuwing uitgegeven naar de betreffende afdeling(en) via één van de verstrekte tel. nummers. In de afdelingen wordt alsdan de nodige actie ondernomen.

Als aanvullende waarschuwing wordt in de rubriek "Mededelingen voor Land- en Tuinbouw", welke dagelijks (zondag uitgezonderd) om 12.26 via de radio valt te beluisteren, bekendheid gegeven aan de op handen zijnde bespuiting met vermelding van de betrokken kavels.

Het lijkt me dat op deze wijze in de meeste gevallen afdoende maatregelen kunnen worden genomen in het belang van imker, maar ook van verbouwer.

Ko Zoet

METEOROLOGISCHE OMSTANDIGHEDEN FLEVOPOLDERS TIJDENS DE KOOLZAADBLOEI

Naar aanleiding van bijensterfte tijdens de koolzaadbloei in de Zuidelijke Flevopolders en berichten dat dit het gevolg zou zijn van bespuiting van aldaar voorkomende gewassen zijn bij het K.N.M.I. geregistreerde weergegevens uit dit distrikt opgevraagd.

In de werkinstructies voor toediening van gewasbeschermingsmiddelen zijn nl. meteorologische voorwaarden gesteld omtrent temperatuur, relatieve vochtigheid, windrichting en windsnelheid, waaraan moet zijn voldaan **voordat** tot bespuiting van gewassen via landmachines of vliegtuigen kan worden overgegaan.

De door het K.N.M.I. verstrekte gegevens zijn afkomstig van meetstation Houtribsluis, west van Lelystad nabij het info centrum Nieuw Land voor wat

betreft windrichting en snelheid en vliegveld Lelystad v.w.b. de temperatuur- en vochtigheidsgegevens.

Voor bespuiting via landmachines zijn de Algemene Spuitvoorwaarden van kracht, opgesteld door het Landbouwschap. De werkinstructie luidt als volgt:

Temperatuur: deze mag niet hoger zijn dan 25° C.

Relatieve vochtigheid: deze mag niet lager zijn dan 50%.

Windrichting: wordt ter plaatse bepaald. Bij ongunstige windrichting wordt NIET gespoten in de nabijheid van andere gewassen of wegbeplantingen. Voorts mag alleen met "Raindrops" worden gespoten binnen een afstand van 500 m tot stedelijke bebouwing, recreatiecentra, natuurterreinen, beplantingen.

Windsnelheid: deze wordt door het uitvoerend personeel ter plaatse bepaald en mag niet hoger zijn dan 7m/sec of 14 knopen (kracht 4 op de schaal van Beaufort).

Beschouwen we de periode 5 mei t/m 20 mei.

Temperatuur (vliegveld Lelystad): Alleen in de middaguren van 15 mei bereikte de temperatuur een waarde van 25°C of hoger.

Relatieve vochtigheid (vliegveld Lelystad): Een relatieve vochtigheid minder dan 50% werd waargenomen op:

10 mei 11 t/m 17.00 uur

11 mei 12 t/m 17.00 uur

12 mei 14 t/m 20.00 uur

13 mei 11 t/m 20.00 uur

14 mei 11 t/m 20.00 uur

15 mei 14 t/m 20.00 uur

16 mei 14 t/m 17.00 uur

De relatieve vochtigheid is sterk afhankelijk van de plaatselijke omstandigheden bv. of luchtaanvoer via een wateroppervlak plaatsvindt.

Uitgaande van de windsnelheid gemeten te Houtribsluis, welke hoger zal zijn dan de windsnelheid gemeten ergens midden in de polder, is de grens van 7m/sec tussen 07.00 uur en 21.00 uur niet overschreden op de volgende dagen/tijdstippen:

5 mei tussen 07.00 en 13.00 uur/18.00 en 21.00 uur

6 mei tussen 11.00 en 21.00 uur

7 mei tussen 07.00 en 13.00 uur

8 mei tussen 17.00 en 21.00 uur

9 mei, 10 mei, 11 mei, 12 mei

13 mei tussen 07.00 en 20.00 uur

14 mei tussen 07.00 en 19.00 uur

15 mei tussen 07.00 en 17.00 uur/19.00 en 21.00 uur

16 mei, 17 mei

18 mei tussen 07.00 en 15.00 uur/18.00 en 21.00 uur

19 mei, 20 mei.

In het bovenstaande overzicht is sprake van de maximale windsnelheid in het betreffende uurvak. Het is dus zeer wel mogelijk, dat de windsnelheid 55 minuten beneden de 7m/sec ligt en slechts even meer bedraagt dan 7m/sec. Slechts op twee dagen, van 15.00 uur op 7 mei t/m 14.00 uur op 8 mei, bedroeg de gemiddelde windsnelheid per uur meer dan 7m/sec, hetgeen we kunnen beschouwen als absoluut ongeschikt weer om een bespuiting uit te voeren.

Ko zoet

KONINGINNESTERFTE

In verband met een eventueel daartoe in te stellen onderzoek, worden imkers die dit seizoen te kampen hebben gehad met abnormale koninginnesterfte verzocht zich telefonisch of schriftelijk te melden bij het Bijenhuis.

Inzenders Schiermonnikoog

Vergeet niet Uw kaartjes met de bevruchtingsresultaten te zenden s.v.p. vóór 31 oktober a.s. Van 600 koninginnen is nog niets bekend!

WIJZIGING LIJST ZBT-VOORZITTERS

N.O.-Veluwe: G.C.J. Verhaeff, Buitensingel 29, 6955 BK Ellecom, tel. 08330 - 27106.

NOGMAALS: DE STATUTENWIJZIGING

Inleiding

Onze juridische medewerker, dhr. mr. P.D. den Bruijom zond desgevraagd een nadere toelichting op de in het februari-nummer gepubliceerde concept-statuten voor de VBBN en sub-verenigingen van de VBBN ofwel de voormalige afdelingen.

Een en ander geschiedde mede naar aanleiding van een opmerking van onze ere-voorzitter, die de voorkeur uitsprak voor korte, beperkte statuten en een uitvoerig Huishoudelijk Reglement.

Dat was vroeger inderdaad een algemeen aanvaarde visie, doch sinds mondigheid, inspraak, medezeggenschap e.d. hun intrede hebben gedaan, zien we dat bij de samenstelling van statuten, ongeacht voor welke organisatie, een zeer grote mate van zorgvuldigheid in acht dient te worden genomen om elke vorm van misverstand, onder welke omstandigheden dan ook, te vermijden. Onze ontwerp-statuten vormen qua omvang en uitgebreidheid in geen enkel opzicht een uitzondering op de huidige statuten van andere soortgelijke organisaties.

Voor degenen, die zich hier nog eens nader in willen verdiepen wordt geadviseerd kennis te nemen van „Besturen in verandering“, een handboek voor verenigingen, stichtingen en andere vrijwillige organisaties; een losbladige uitgave van Samson Uitgeverij te Alphen aan den Rijn.

Aan het woord is nu mr. P.D. den Bruijom.

In de algemene ledenvergadering van 3 april 1982 zijn door de afgevaardigden van verschillende afde-

lingen vragen gesteld die zo volledig mogelijk zijn beantwoord. Wij kunnen ons evenwel voorstellen, dat, gezien de technische aard van dit onderwerp, het niet mogelijk was om alles in zich op te nemen en te verwerken. Daarom menen wij dat het nuttig kan zijn enkele punten van fundamentele aard nog eens te bespreken.

Eén van de steeds weerkerende opmerkingen is, dat men zich afvraagt, waarom de statuten zo uitgebreid moeten zijn. Om deze vraag te beantwoorden moet allereerst worden opgemerkt, dat de statuten de grondslag zijn voor de rechtsverhouding, die door het lidmaatschap is ontstaan tussen de individuele leden en de vereniging, terwijl zij bovendien de interne huishouding van de vereniging regelen.

Om met het eerste te beginnen: de rechten van de leden ten opzichte van de vereniging dienen duidelijk te worden omschreven, evenals hun verplichtingen. De belangrijkste rechten van de leden zijn het recht op voorlichting, zowel door middel van het Groentje als op andere wijze, het recht op deelneming in de collectieve bijen-verzekering en niet te vergeten, vooral het stemrecht, zoals dat door de afgevaardigden in de algemene ledenvergadering wordt uitgeoefend. Een aantal van deze rechten vindt men terug in de omschrijving van doel en middelen, een ander deel in speciale bepalingen. Daarbij zijn zo veel mogelijk waarborgen aangebracht ter bescherming van de rechten en van de zo democratisch mogelijke inrichting van de vereniging.

Het andere deel van de statuten, het regelen van de interne huishouding van de vereniging, betreft de bestuursamenstelling, de bevoegdheden van het bestuur en de verantwoordingsplicht.

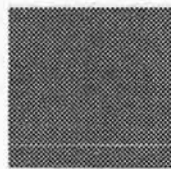
Aan de kant van de leden bestaat de verplichting tot contributiebetaling.

Naast deze hoofdlijnen, die op zichzelf al vrij uitgebreid moeten worden geformuleerd om tot een sluitend geheel te komen, is er in de statuten de nodige aandacht besteed aan de subverenigingen en aan de gewestelijke groepen. Ook hier diende met een zo groot mogelijke zorgvuldigheid te worden geformuleerd, teneinde de rechten en verplichtingen zo duidelijk mogelijk weer te geven. Wij menen dat de huidige redactie, waarmee de algemene ledenvergadering zich in principe heeft verenigd, aan de naar moderne rechtsinzichten te stellen eisen voldoet en voor vele komende jaren de grondslag van onze vereniging zal kunnen vormen.

Een tweede, herhaaldelijk gestelde vraag is, waarom zoveel in de statuten is geregeld. Men zou de voorkeur geven aan korte statuten en een uitgebreid huishoudelijk reglement. Het antwoord op deze vraag kan kort zijn: in het Huishoudelijk Reglement kan men in principe slechts een uitwerking geven aan de rechten, die statutair zijn toegekend; het Huishoudelijk Reglement kan hoogstens aanvullend

recht scheppen. Daarbij komt, dat voor statutenwijziging - in deze visie het wijzigen van de rechtsverhoudingen, waarop men als lid is toegetreden - een verstrekte meerderheid vereist is (tenminste 66 2/3% van de uitgebrachte stemmen); het Huishoudelijk Reglement kan bij eenvoudige meerderheid (de helft + één) worden gewijzigd. Het is juist dat wijziging van de basis van het verenigingsbestaan met grotere waarborgen wordt omgeven, dan bij wijziging van het aanvullende recht.

Ook is de vraag gesteld, waarom uniforme statuten voor de subverenigingen zijn geformuleerd. Verklaring: Omdat de subverenigingen een integrerend deel uitmaken van de samenwerking in de vereniging en eigenlijk een verzelfstandiging zijn van de oorspronkelijke afdelingen, die een deel waren van de vereniging, is het logisch, dat het uniform afdelingsreglement is vervangen door uniforme statuten. Hiermee wil niet gezegd worden dat afwijkingen in het geheel niet zouden zijn toegestaan, doch het is wenselijk dat men zich daarbij zo veel mogelijk beperkingen oplegt. Men dient overigens niet te vergeten dat de verzelfstandigde afdelingen als het ware varen onder de vlag van de landelijke vereniging en dat zij dus naar buiten toe zo veel mogelijk een gelijke indruk geven. Tenslotte is het ook nog een zaak van eenvoud en dus van kostenbesparing: De oprichting van de subverenigingen bij notariële akte (dus volledige rechtsbevoegdheid), volgens de uniforme statuten bij de notaris van de landelijke vereniging, is goedkoper, dan wanneer men de plaatselijke notaris verzoekt statuten van een afwijkend model op te stellen.

onderwijs demonstratie voorlichting

CURSUSGELDEN WORDEN NIET VERHOOGD

Op 3 juni j.l. ontvingen wij een schrijven van het Ministerie van Landbouw en Visserij-Directie Landbouwonderwijs - waarin mededeling werd gedaan dat de cursusgelden voor o.a. cursussen bijenteelt verhoogd zouden worden van f 35,70 tot maar liefst f 250 per cursist. Vanzelfsprekend hebben wij hier tegen een scherp geargumenteerde protest laten horen en als Vereniging tot Bevordering der Bijenteelt een persoonlijke brief geschreven aan Minister de Koning en hem verzocht deze beslissing ongedaan te maken. Deze brief heeft ieder lid kunnen lezen in het juli-augustusnummer van ons Groentje. Daarnaast hebben wij het Landbouwschap, het K.N.L.C., de Ned. Fruittelersorganisatie, standsorganisaties en andere gevraagd dit schrijven te ondersteunen en adhesie te betuigen. Bij schrijven van 24 augustus j.l.

ontvingen wij het verheugende bericht dat men op het Ministerie besloten had voor onze cursussen bijenteelt en ook enige andere, de zogenaamde korte cursussen, de cursusgelden NIET te verhogen maar op hetzelfde bedrag te laten zoals het nu is.

Wij zijn blij dat men op het Ministerie dit besluit genomen heeft, zodat de cursussen bijenteelt, die zo belangrijk zijn voor de opleiding tot imker, op deze wijze blijvend voortgang kunnen vinden. Vooral voor die gewassen in de land- en tuinbouw die afhankelijk zijn van een goede kruisbestuiving is dit zeer belangrijk. Dank zij de inzet van onze Vereniging hebben we dit kunnen bereiken. Aan ons nu de opdracht te zorgen voor goede cursussen en een perfecte organisatie. Afdelingen kunnen dus volgens dezelfde richtlijnen weer cursussen aanvragen zoals dit tot nu toe het geval was. Wel zijn er veranderingen op komst, waarover U meer kunt lezen in Info, het Contactorgaan voor Bijenteeltleraren, maar óók voor Afdelingsbesturen, de leden der Ziektebestrijdingsteams en andere belangstellenden.

C.P.

Het CONTACTORGAAN VOOR BIJENTEELTLERAREN geeft informatie voor **alle** imkers.

Bel of schrijf naar het Bijenhuis.

Abonnement **slechts f 10,-** per jaar.

CURSUSSEN

Voor **beginners** opgeven bij:

- Afd. Loenen e.o.: G. van Ekris, Fazantenkamp 199, Maarssenbroek. Tel. 03465-65110.
Afd. Oegstgeest e.o.: M.C.A. Schrama-v.d. Berg, Oosteinde 2a, Warmond. Tel. 01711-10691.
Zocherschool: secr. van de Zocherschool, Elswoutslaan 20, Overveen. Tel. 023-245035. (aanv. februari).

Voor **gevorderden** opgeven bij:

(N.B. Voor deze cursus is twee jaar praktijkervaring vereist).

- Afd. Emmen: C.J. Kroeze, Laan van het Kwekebos 286, Emmen. Tel. 05910-20751. (aanv. okt./nov.).
Afd. Oegstgeest: zie boven.
Zocherschool (bij vold. belangst.): zie boven.
Afd. Zutphen: E. de Boer, v. Suchtelenstraat 34, Zutphen. Tel. 05750-19710.

Willen afdelingen, die cursussen gaan organiseren, dit zo spoedig mogelijk doorgeven aan het Bijenhuis, zodat hiervan melding kan worden gemaakt in deze rubriek.

BIJSCHOLINGSCURSUS LERAAR BIJENTEELT

Het Consulentenschap voor de Bijenteelt te Hilvarenbeek start begin 1983 met een bijscholingscursus leraar bijenteelt.

De lessen zullen worden gegeven op vrijdagmiddagen. In het bijenseizoen wekelijks, buiten het seizoen in de regel om de twee weken. De duur van de cursus is ongeveer anderhalf jaar. Het examen wordt eind juni/begin juli 1984 afgenomen. De plaats is afhankelijk van de herkomst der cursisten en de regionale behoefte aan leraren.

Toelatingseisen

Men moet in het bezit zijn van een wettelijke onderwijsbevoegdheid. Toelating vindt plaats naar volgorde van aanmelding. Voorkeur hebben zij, die in het bezit zijn van een bevoegdheid tot het geven van agrarisch onderwijs of biologie. Het bezit van het diploma gevorderd immer strekt tot aanbeveling. Men dient ervaring te hebben in het omgaan met bijenvolken. Het aantal plaatsen is beperkt. Ook zij die zich voorgaande jaren reeds aanmeldde worden verzocht kenbaar te maken of zij alsnog geplaatst wensen te worden.

Inlichtingen

Ir. J.J. Pettinga, Consulent in Algemene Dienst voor de Bijenteelt, Tilburgseweg 32, 5081 NG Hilvarenbeek, tel. 013-425888 en J. Duijvetter, Rijnstraat 11, 3911 KP Rhenen, tel. 08376-2264.

Het RIJKSBIJENTEELTCONSULENTSCHAP verstrekt o.m. informatie over:

- ziektebestrijding bij bijen
- afwijkend gedrag van bijen
- reisverbod - vervoersbesluiten
- gezondheidsverklaringen

**ADRES: Tilburgseweg 32, 5081 NG
Hilvarenbeek, telefoon 013 - 42 58 88**

beek, tel. 013-425888 en J. Duijvetter, Rijnstraat 11, 3911 KP Rhenen, tel. 08376-2264.

Aanmelden bij het Consulentenschap voor de Bijenteelt, Tilburgseweg 32, 5081 NG Hilvarenbeek.

Cursus Koninginneteelt

Het C.A.D. voor de Bijenteelt is van plan een cursus koninginneteelt te geven voor actieve leraren bijenteelt. De plaats van de cursus is mede afhankelijk van de herkomst der cursisten. De duur der cursus is ongeveer een half jaar. Het aantal plaatsen is beperkt. Toelating vindt plaats naar volgorde der aanmeldingen (datum poststempel).

Inlichtingen: J. Duijvetter, Rijnstraat 11, 3911 KP Rhenen, 08376-2264.

Aanmelden: Schriftelijk **per briefkaart** bij het C.A.D. v.d. Bijenteelt, Tilburgseweg 32, 5081 NG Hilvarenbeek.

ONDERZOEK NAAR HET EFFECT VAN VERSCHILLENDE SOORTEN SUIKEROPLOSSINGEN OP DE OVERWINTERING VAN BIJENVOLKEN

Inleiding

Om het effect na te gaan van enige suikeroplösungen op de overwintering van bijenvolken zijn in 1980-1981 en 1981-1982 vergelijkende proeven genomen op de Ambrosiushoeve te Hilvarenbeek. De suikeroplösungen werden vergeleken met een oplossing van kristalsuiker. De onderzochte suikeroplösungen zijn Trim-O-Bee en een oplossing van CSM SUIKER BV, door ons verder Invertsuiker genoemd.

Het verschil met een 'normale' oplossing van kristalsuiker is dat naast saccharose (dubbelsuiker) ook enkelvoudige suikers in de oplossing aanwezig zijn (vnl. fructose en glucose). Het proces dat saccharose omzet in fructose en glucose, het zgn. inverteren, vindt plaats onder invloed van bepaalde enzymen, ook wel fermenten genoemd. De bijen brengen door middel

van hun 'speeksel' deze enzymen in de nectar en het suikerwater, waardoor deze geïnverteerd worden.

Materiaal en methode

Het effect op de overwintering is als volgt bepaald:

Naast de twee groepen bijenvolken die ingewinterd werden met Trim-O-Bee en 'Invertsuiker' is een derde groep bijenvolken ingewinterd met een oplossing van kristalsuiker (2:1), de zgn. Blanco-groep. Uitgangspunt voor een vergelijkingsproef moet zijn dat de groepen bijenvolken bij het begin van de proef gelijk zijn. Om deze reden hebben alle volken in de periode die vooraf ging aan de proefneming dezelfde behandelingen gehad. Om groepen van gelijke sterkte te kunnen krijgen zijn ± 20 volken per groep nodig.

Suikeroplösing	Afkomstig van	% droge stof	Verkrijgbaar bij o.a.
Trim-O-Bee 'Invertsuiker'	TIENEN TIRLEMONT CSM SUIKER BV	75,3-76,3 67	v. Dam, Jubbega Bijenhuis, Wageningen

Opm.: Trim-O-Bee en 'Invertsuiker' zijn als oplossing in de handel verkrijgbaar en worden geleverd in jerrycans of emmers.

Vergelijkingsproef 1980 - 1981 (Tabel 1):

Suikeroplossing	najaar 1980 Gemiddelde van de waarnemingen				voorjaar 1981 Gemiddelde van de waarnemingen		
	Aantal volken	broednest in dm2	bezette ramen	voer in dm2	Aantal volken	broednest in dm2	bezette ramen
Blanco	19	23,92	9,47	7,11	19	14,47	3,58
Trim-O-Bee	20	29,39 a	10,45 a	8,34 a	20	16,35	4,55 a
'Invertsuiker'	20	29,99 a	9,85 a	7,36 a	20	15,0 a	4,30 a

Opm.: a = géén significant verschil t.o.v. de Blanco; b = een significant verschil t.o.v. de Blanco. Een significant verschil wil zeggen dat het verschil als een statistisch verantwoord verschil mag worden beschouwd.

Om het uitgangspunt te kunnen bepalen zijn de omvang van het broednest (dm2), aantal bezette ramen en de hoeveelheid voer (dm2) vóór de inwintering bepaald (zie tabel 1 en 2). De omvang van het broednest en de hoeveelheid voer werden geschat met behulp van een raampje waarin met draad de oppervlakte in dm2 werd aangegeven (zie foto).

Na het opvoeren van de suiker werd de opgeslagen hoeveelheid voer nogmaals bepaald om na de winter de verbruikte hoeveelheid voer (dm2) te kunnen berekenen. Deze bepaling heeft echter in het najaar van 1981 niet plaats kunnen vinden vanwege de slechte weersomstandigheden (zie tabel 3). In het voorjaar (± 15 april) wordt voor de laatste maal de omvang van het broednest, het aantal bezette ramen en de hoeveelheid voer bepaald (zie tabel 1 en 2). Vertonen de groepen in het voorjaar geen onderlinge verschillen dan heeft de soort suikeroplossing geen effect op de overwintering gehad. Vertonen ze echter wel een verschil dan kan dit effect toegeschreven worden aan de soort suikeroplossing die voor de inwintering werd gebruikt.

Resultaten

De resultaten van beide proeven ('80-'81 en '81-'82) zijn weergegeven in tabel 1 tot en met 4. De vergelijkingen tussen de groepen Trim-O-Bee en 'Invertsuiker' ten opzichte van de Blanco zijn uitgevoerd door middel van de t-toets (Wijvekate, 1974). Is het verschil tussen bv. Trim-O-Bee en de Blanco niet significant dan wordt dit met de letter a aangegeven. Is het verschil wel significant dan wordt dit aangegeven met de letter b.

cant dan wordt dit met de letter a aangegeven. Is het verschil wel significant dan wordt dit aangegeven met de letter b.

Discussie

De beginvoorwaarde bij een vergelijkingsproef is dat de groepen onderling niet verschillen. Bij de start van de proeven in het najaar van 1980 en 1981 hebben de Blanco, Trim-O-Bee en 'Invertsuiker' gemiddeld evenveel broed en voer en ze bezetten evenveel ramen (zie tabel 1 en 2).

In het voorjaar van 1981 bleken Trim-O-Bee en 'Invertsuiker' ten opzichte van de Blanco geen invloed te hebben op de overwintering. De groepen hadden in het voorjaar evenveel broed en ze bezetten evenveel ramen (zie tabel 1). In het voorjaar van 1982 is in tegenstelling tot 1981 met de volken naar de wilg gereisd. De omgeving van de Ambrosiushoeve is te arm aan drachtplanten om alle volken goed tot ontwikkeling te laten komen. Nadat op 19 en 20 april de volken waren nagekeken bleken de bijenvolken ingewinterd met Trim-O-Bee in 'Invertsuiker' een significant kleiner broednest te bezitten dan volken ingewinterd met een oplossing van kristalsuiker (zie tabel 2). De groep bijenvolken ingewinterd met 'Invertsuiker' bleek zelfs in het voorjaar minder ramen te bezetten dan de Blanco-groep (zie tabel 2). De hoeveelheden voer (dm2) die door de 3 groepen bijenvolken tijdens de winter '80-'81 werden verbruikt zijn gelijk (zie tabel 3). Uit het feit dat in '81-'82 de hoeveelheid

Suikeroplossing	najaar 1981 Gemiddelde van de waarnemingen				voorjaar 1982 Gemiddelde van de waarnemingen		
	Aantal volken	broednest in dm2	bezette ramen	voer in dm2	Aantal volken	broednest in dm2	bezette ramen
Blanco	21	13,73	7,24	15,71	21	20,13	6,14
Trim-O-Bee	20	12,28 a	7,45 a	17,95 a	20	12,13 b	4,60 a
'Invertsuiker'	20	14,45 a	6,55 a	16,16 a	20	12,55 b	4,03 b

Voerverbruik tijdens de winter in dm2 (Tabel 3):

Suikeroplossing	'80-'81		'81-'82		Aantal	voorjaar '81
	Aantal volken	Voerverbruik in dm2	Hoeveelheden voer in dm2 Aantal volken	najaar '81		
Blanco	18	42,29	21	15,71	21	34,25
Trim-O-Bee	19	38,38 a	20	17,95 a	17	35,56 a
'Invertsuiker'	20	42,75 a	20	16,16 a	18	35,53 a

Overige waarnemingen voorjaar 1982 (Tabel 4):

Suikersoort	Aantal volken	Aantal volken met gekristalliseerd voer	Aantal volken met gistend voer	Aantal dode volken
Blanco	21	1	0	0
Trim-O-Bee	20	9	1	3
'Invertsuiker'	20	7	2	2

den voer vóór de inwintering en het voorjaar onderling niet verschillen mag geconcludeerd worden dat de verbruikte hoeveelheden voer tijdens de winter '81-'82 ook gelijk waren (zie tabel 3).

In het voorjaar van 1982 was er in de groepen ingewinterd met Trim-O-Bee en 'Invertsuiker' meer sprake van suikerkristallen in de raten en/of op de bodem van de kast en van gistend voer. Tot slot was in de Blanco-groep geen sprake van dode volken, terwijl hiervan wel sprake was in de andere twee groepen (zie tabel 4).

Bij de uitvoering van de proeven zijn ons geen verdere bijzonderheden opgevallen, zodat de veronderstelling dat bijenvolken gevoerd met 'Invertsuiker' rustiger zouden zijn bij het voeren, niet door ons bevestigd kan worden.

Conclusie

Trim-O-Bee en 'Invertsuiker' zijn niet 'zuiniger' in het gebruik dan kristalsuiker. Bij Trim-O-Bee en 'Invertsuiker' was in 1982 meer sprake van gekristalliseerd voer en gistend voer dan bij de Blanco-groep. In de Blanco-groep was in 1982 geen sprake van dode volken, terwijl hiervan wel sprake was in de andere twee groepen. In 1981 bleek dat Trim-O-Bee en 'Invertsuiker' géén invloed hadden op de overwintering. In 1982 bleek zelfs dat de met Trim-O-Bee en 'Invertsuiker' gevoerde volken zich slechter ontwikkelden, vergeleken met de volken die met kristalsuiker gevoerd waren.

Literatuur:

Wijvokate M.L., Verklarende statistiek, Het Spectrum, 14e druk, 1974.

Ing. J. van den Eijnde, Ing. C. Smeekens
Proefbijenstand Ambrosiushoeve, Hilvarenbeek.

We zijn er verheugd over dat de Stichting Proefbijenstand Ambrosiushoeve op verzoek van de VBBN een beproeving heeft ingesteld inzake het door menigeen omstreden gebruik van invertsuikers. Toch menen we bij de inhoud ervan enkele kanttekeningen te moeten plaatsen.

Overzien we de gehele proefperiode, dan blijken de 2 x 60 testvolken bij de voorjaarsinspectie (15-19-20 april) gemiddeld over slechts 4½ met bijen bezette ramen te beschikken. De vraag rijst hier of zo'n geringe uitwinteringssterkte, nauwelijks een zesarmertje met bijen, representatief mag worden geacht voor de doorsnee imker, die gewoonlijk aanmerkelijk sterkere volken uitwintert. Van Gool zegt op pagina 217 van zijn boek (laatste druk) m.i. terecht, dat 7 tot 8 ramen als normaal worden aangemerkt en dat bij geringe sterktes, zoals hier het geval, een onderzoek naar de vermoedelijke oorzaak ervan ware in te stellen.

Zit het probleem hier niet in de in- en overwinteringssterkte. Immers, de eeuwenoude korfteelt leert ons nog altijd om opzetters van circa 5 pond bijen in te winteren, opdat men in het voorjaar weer snel over

inzetbare volken kan beschikken. Zie de bespreking van het werk van G.H. Lehzen uit 1922 elders in dit nummer. Ook de Aalster-methode gaat mank aan dat euvel!

Waarop berust de stelling: "Vertonen de volken in het voorjaar onderlinge verschillen, dan kan dit effect worden toegeschreven aan de soort suikeroplossing die voor de overwintering werd gebruikt?" Zouden er geen andere oorzaken (zwakke volken, moerloosheid, e.d.) kunnen zijn, te meer waar de beproeving 80/81 geen enkele indicatie, in welke richting dan ook, oplevert.

Een derde beproevingsjaar, echter dan met sterkere volken, ware wellicht wenselijk.

J.J. Speelziek, alg. voorz. VBBN.

HOU DE FIETS BIJ-JE

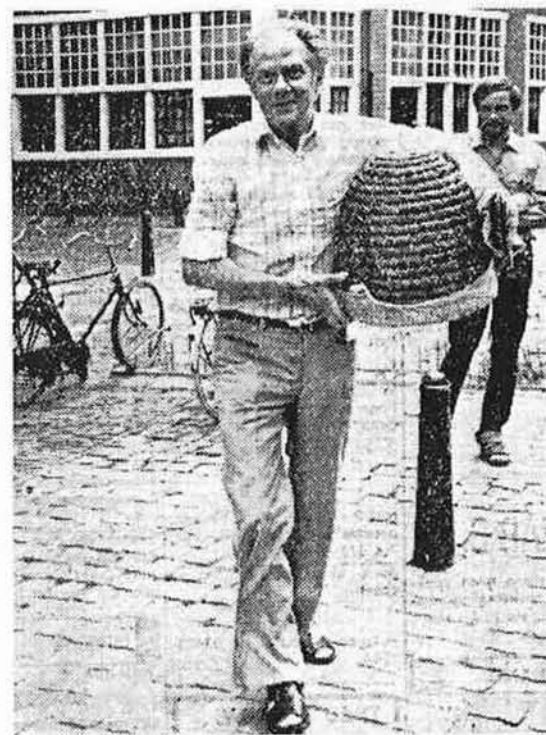
De voorplaat werd als de weerlicht genomen op de Schupstoel te Zutphen door persfotograaf Wim Zeylemaker. De politie werd gebeld, die een lid van de VBBN-afdeling verzocht zich binnen de kortste keren naar de plek des onheils(?) te reppen. Kap, beroker enzovoorts werden gepakt en op ging het, zo snel als mogelijk naar het 'ingepakte' vehikel.

Hoe groot was de verbazing toen zwerm én fiets verdwenen waren. Zeylemaker had inmiddels het vervolgplaatje geschoten, maar de imker bleek niet herkenbaar en niemand weet tot nog toe wie de rappe zwermvatter - of moeten we zeggen zwermrover - is geweest. Dat hij zich alsnog bij politie of VBBN-afdeling meldde! Het zou in elk geval wel zo correct zijn met betrekking tot dit onderschepte geschepte bijenvolk.

De algemeen vrouwelijke belangstelling voor de zwerm sexegenoten onder de bijen was in Zutphen opmerkelijk. Hoewel het voor beide zeer uiteenlopende partijen toch wel, om in vielertermen te spreken, 'afzien' moet hebben betekend, dat er uitgerend een man kwam optreden om de kleine bijenda-

mes uit hun benarde positie te bevrijden. Het zou toch niet moeten hebben kunnen mogen ... maar, wie weet, verandert dat binnenkort zeer snel door de steeds duidelijker wordende toename van imkeressen onder de leden van de Vereniging.

Of het nu dezelfde bijen waren of gewoon toeval, is ook al onbekend. Het tweede zal waarschijnlijker zijn dan het eerste, want de afstand tussen Zutphen en Leiden, waar een medewerker van fotobureau Wim van Noort deze schepactie vereeuwigde, bedraagt toch nog altijd zo'n slordige 150 kilometer, al zijn het allemaal bijen en heten de fotografen allebei Wim. Hoe dan ook, in Leiden was er op 5 juni geen kou aan de lucht, omdat de politie de politie waarschuwde en dat kan moeilijk problemen opleveren. Adjudant Dick Graveland is bovendien lid van de VBBN-afdeling Leiden e.o., zodat het karwei naar behoren werd uitgevoerd en geklaard.

De eerste foto werd op verzoek belangeloos door deze afdeling aan het Groentje geleverd, de tweede is overgenomen van een fotokopie van het betreffende artikel in de Leidsche Courant. Misschien daardoor niet zo scherp, maar hij toont duidelijk een opgeluchte zwermvanger, die met zijn opgedoekte korf bijzonder opgewekt naar huis stapt. En dat is zonder twijfel de plaatsing in dit stukje waard.

De fiets is in, ook voor dit Amerikaanse duo, dat een 'levend' bewijs is voor de stelling: Een bij op een fiets, hoe vind je zoiets?

In elk geval is er geen gebrek aan ventilatie bij deze vorm van reizen. Bovendien kun je overal afstappen!

Meer kans op warm-lopen is er bij deze 'reiskoets'. Het is dan wel geen Tour de France, maar ongetwijfeld een 'tour de force' om zó naar het drachtveld te peddelen. Maar dat was vroeger heel gewoon.

Het kiekje stamt uit het fotoarchief van het Bijenhuis en werd destijds gemaakt door J.C. ten Cate te Assen.

Bij deze pedaalridder ontbreken de nodige gegevens. Het is de opname van een officieel in het pak gestoken honingverkoper met zijn uiterst hygiënische en rijkbeschilderde 'bakfiets' van het Bijenhuis. De tekst, die bij verkleining welhaast onleesbaar zal worden, luidt wat betreft het opstaande bord: GEBRUIKT UITSLUITEND NED. HONING ONDER RIJKSMERK. Ernaast is de vergrote banderol daarvan afgebeeld. Aan de voorzijde staat vermeld: AFD. HANDEL v.d. VER. VOOR BIJENTEELT "BIJENHUIS" WAGENINGEN TEL. 24.

Dat waren nog eens tijden. Er ging toch maar niets boven de fiets, hoewel de Duitse reclame-auto uit die tijd er ook mag zijn. Het fraai verzorgde automobiel

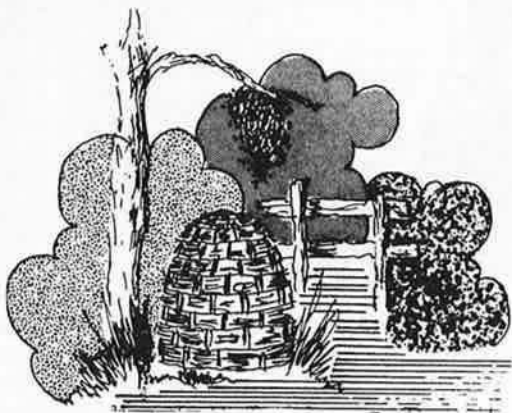

biel was in bezit van de HONIGVERWERTUNGS-GENOSSENSCHAFT G.M.B.H. des Landesvereins bayr. Bienenzüchter München Bahnhofpl. 6. Op de cabinedeur staan enkele belangrijke produkten aangegeven: Honiglebertran "Meljecor", Spitzweggerich & Fenchelhonig, Bienenschmalz, Honigsalbe. De fotograaf is wel bekend, het was Alex Grädl, eveneens uit München.

Aan het slot van deze fietsbijenhistorie zij vermeld dat het originele kopje is overgenomen uit het Zutphens Dagblad van 26 juni, waarin de twee eerstgenoemde opnamen de frontpagina haalden met een verslag van redactrice Karin Gunderman, die ook dat kopje dus bedacht.

Chris Maillie

**4 SEPTEMBER 1982
51ste NATIONALE-IMKERSDAG
TE ASSEN**

Voor de 5e maal werd de Nationale Imkersdag door de jubilerende afdeling Assen (75 jaar) georganiseerd. Dat de afdeling haar schouders flink onder de organisatie had gezet was aan alles te merken. Een goed programmaboekje, beslist de moeite waard om als herinnering te bewaren, de feestelijk versierde zaal met veel bloemen, een aantal sprekers met interessante onderwerpen, ook voor de aanwezige niet-imkers, en een uitstekende lunch zorgden dat ieder zich een dagje uit voelde.

Welkomstwoorden werden gesproken door de voorzitter van de afdeling dhr. W.B. Zaadnoordijk, door de Commissaris der Koningin mw. Mr. M.A.P. Schilt-huis, en door onze algemeen voorzitter dhr. J.J. Speelziek. De Imkerverein uit Lehr (Dld.) was met 51 personen gekomen om deze dag luister bij te zetten o.a. door twee prachtige trompetsolo's.

Ir J.J. Pettinga sprak de lezing van dhr. L.G.M. Hensels (die niet aanwezig kon zijn) uit. Dhr. Hensels benadrukte als drachtplantenspecialist het belang voor de imkerij om individueel en in afdelingsverband goede kontakten te leggen en/of te onderhouden met beheerders van gronden, zoals gemeentelijke plantsoenendiensten, Grontmij, Heidemij, Staatsbosbeheer enz. De bereidheid om mee te werken aan de verbetering van de drachtweide is aanwezig, maar de imkers dienen dit zelf voortdurend bij de instanties onder de aandacht te brengen. Inspanningen van imkers in deze richting zijn dikwijls aanleiding geweest voor drachtverbetering in eigen omgeving.

Hierna hield dhr. P. Steltman van het IVN en bekend van het tv-programma „Ja natuurlijk“ een causerie over imkerij en milieubesef, die speciaal voor het Groentje nog eens door hem zal worden bewerkt. Tijdens de lunchpauze was er ruimschoots gelegenheid om de stands van diverse natuurorganisaties en natuurlijk ook het Bijenhuis te gaan bekijken. Voorts had dhr. J. Snoek gezorgd voor een expositie van

postzegels met betrekking tot de imkerij. De eerste dag enveloppe, die werd uitgegeven ter gelegenheid van de Imkersdag, was al snel uitverkocht.

Bij de Nationale Honingkeuring werden prijzen gewonnen door: dhr. Kooymans - Poortugal, dhr. Vlas - Eext, dhr. Hamberg - Groningen, dhr. v.d. Velde - Groningen, dhr. Menkehorst - Haaksbergen, dhr. van Essen - Bithoven, dhr. v.d. Laan - Emmeloord, dhr. v.d. Linden - Westbroek, dhr. Snoek - Assen en dhr. Seegers - Soest. Hierbij moeten extra worden vermeld de bijzonder fraaie wasbodems van dhr. Hamberg te Groningen, die een prachtige glans hadden. Dhr. Hamberg weigerde zijn „geheim“ te vertellen, maar hij zei wel dat het een dag had gekost om dit resultaat te bereiken. Voor honinggebak werden oorkonden uitgereikt aan mw. Harders en dhr. van Ee te Assen. Eén van de winnende recepten zal nog in het Groentje worden opgenomen. In de klassen vlechtwerk en experimentele vormgeving waren bijzonder fraaie werkstukken te bewonderen van dhr. van Amersfoort - Loenen, dhr. Harders, dhr. Königsmann, dhr. Mennega - Eext, dhr. van Ee - Assen en dhr. Hobert; de inzending die de meeste lof oogstte was die van dhr. Trip - Vries.

Tot slot van deze Imkersdag, die door ruim 400 belangstellenden werd bijgewoond, nam dhr. H.J. Vonk ons aan de hand van een diaserie mee door het Drentse land. Wetenswaardigheden, maar vooral veel humoristische noten in de causerie zorgden voor een vrolijke middag.

T.R.

NATIONALE HONINGKEURING 1982 KREEG NIEUWE IMPULSEN.

De Nationale Honingkeuring, dit jaar in Assen gehouden, is een geslaagd evenement geworden. Het was een honingkeuring 'nieuwe stijl', doordat het reglement was aangepast en de richtlijnen voor de jury waren bijgesteld.

Nieuw was de klasse kristalliserende honing en de mogelijkheid om de honinginzendingen gelijk mee te brengen naar de Imkersdag. Deze nieuwe opzet is zeker geslaagd en de inzenders hebben het op prijs gesteld dat zij de honing niet van te voren behoeften in te zenden, met alle nadelen van dien. Afdeling Assen had gezorgd voor een goede accommodatie. Zo kon de keuring vlot verlopen binnen het afgesproken tijdschema.

Het nieuwe keuringsreglement en de richtlijnen hebben goed gefunctioneerd, nadat eerst vorig jaar al proefgedraaid was op de Stichtse Honingkeuring. Alleen is het wenselijk de keuringseisen voor honingkoek en honinggebak nog eens onder de loupe te nemen voor wat de keuringsnormen betreft.

De inzendingen

Geconstateerd kon worden dat de inzendingen ditmaal uit het gehele land kwamen en wij rekenen er dan ook op dat er dit een volgend jaar nog meer zullen zijn. Jammer dat er maar 2 inzendingen waren van heidehoning. Het grootste deel werd ingenomen door de vloeibare honing en de honing die op weg was naar kristallisatie. De kwaliteit was over het algemeen goed te noemen en men had er veel aandacht aan besteed. Toch zijn er nog kleine tekortkomingen die verbeterd kunnen worden, zoals verschillende flacons, soms de flacons niet vol genoeg, dan wel de flacons niet goed schoongemaakt.

Prima wasblokken

Groot was het aantal wasinzendingen niet, maar wat er was was prima. De beide inzendingen van de heer Harders, die samen 100 punten wisten te verwerven, hadden de bewondering van alle juryleden. Zo perfect, zo glad en glimmend en zo gelijk van samenstelling, dat was echt een staaltje van vakmanschap. Jammer dat deze inzender zijn licht onder de korenmaat wenste te houden, net zoals de oude korfimmers, die aan jonge imkers die pas begonnen altijd de raad gaven: Je moet maar veel kijken en het allemaal zelf ervaren en proberen, maar vertellen doen we niets.

Mooi vlechtwerk

Veel inzendingen van vlechtwerk, zowel siervlecht-

werk als gebruiksvoorwerpen, zoals korven, zwermkiepsen etc. De jury heeft hier dan ook veel aandacht aan besteed en kende diverse prijzen toe.

Experimentele vormgeving

Deze rubriek is eigenlijk altijd een verrassing van wat er komen zal. Ook nu weer waren er enige opvallende inzendingen. De heer Bosma uit Amsterdam had er echt weer iets moois van gemaakt. Hij was de enige met raathoning en wat hij aan propolis had verzameld was echt bewonderenswaardig. De heer B. Trip van de afdeling Assen kreeg weer veel bewondering voor datgene van wat hij in zijn „cellen” had verwerkt. Maar ook de schilderstukken, het handwerk etc. trokken veel bekijks. En niet te vergeten de filatelistische inzending van de heer J. Snoek uit Assen. Waarom niet meer van deze inzendingen, het talent is aanwezig dat weten we. Hetzelfde kunnen we zeggen van honingkoek en honinggebak.

De prijzen

Het was weer de heer B.v.d. Laan uit Emmeloord die het Ridder van Rappard-kastje een jaar mee naar huis mocht nemen. Proficiat. Gelukkig heeft onze algemeen voorzitter voor volgend jaar nu ook een „Speelkorfje” als wisselprijs beschikbaar willen stellen. Jammer genoeg kon de Medaille van het Ministerie van Landbouw niet uitgereikt worden. Alle inzenders met een 1e, 2e en 3e prijs(zen) kregen een fraaie oorkonde uitgereikt.

C.P.

Afscheid van de zomer op wat late chrysanten

IMKERHERINNERING EN IMKERERVARING

Door tijdsgebrek ben ik altijd een slecht lid van de bijvereniging geweest. Toch zijn er herinneringen aan vergaderingen in het rokerige café van de Munnik aan de Hoogstraat, met aan de muur schilderijen waarop bloedige wilde zwijnejachten. Tot dit heilighoudom werd ik pas toegelaten, nadat ik van de heer Westerweel een zwerm had gekregen, dit omdat je je eerste bijenvolk nooit kopen mocht, wilde je later succes bij het imkeren hebben. Toen begonnen ook de reizen met de heren Dekker en Horbeek naar koolzaad en heide.

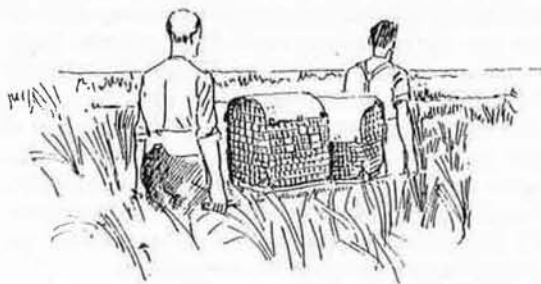
Maar de meest gedenkwaardige tocht werd die in 1944 naar de Zeeaster in de pas drooggelegde NOPolder. De bijen werden met vrachtauto's uit alle noordelijke provincies aangevoerd en daarna, omdat wegen nog ontbraken, op een kipkartrein verder door het nieuwe land vervoerd. Een fantastisch gezicht: al die honderden volken in kasten, korven, bischopsmutsen, Gravenhorster boogkorven en in wat voor typen van bijenwoningen er nog meer bestaan. Alle geplaatst op de onderstellen van kipkarren en getrokken door een stoomlocomotiefje in de richting van het beloofde land.

Het was een warme septemberdag en beloofde landen zijn altijd ver. Het was dan ook al tegen de middag toen we daar aankwamen en verscheidene volken waren warm gelopen en alle waren des duivels. Een paar imkers begonnen hun kasten te openen, zodra ze die geplaatst hadden, zonder te wachten tot iedereen zover was en wee de dappere, die gewoon was zonder kap of handschoenen te werken. Ik zag imker Wytsema als een gewond dier zijn gezicht over de grond en langs het riet schuren om de dieren kwijt te raken.

Een paar dagen later moest ik onderduiken. Leefde in Friesland in die laatste oorlogswinter in voortdurende zorg over mijn bijekinderen, maar vond ze na de Bevrijding ongedeerd terug; eenzaam staande ergens tegen een dijk in het gelukkig niet-geïndeerd land. Achter op de fiets kwamen ze veilig weer thuis.

Na dat jaar had ik de smaak voorgoed te pakken, begon meer over bijen te lezen en we maakten plannen, o.a. met Ir. Feekes uit Kampen, om raskoningin-

nen te gaan kweken. Waarom wel stamboekvee en geen stamboekbijen? Dat zou dan ergens in het midden van de Afsluitdijk moeten gebeuren (even ver van Friesland als van Noord-Holland) om een al te intens contact met klungels van darren van het vasteland te voorkomen. Het idee was goed, maar de plaats ongeschikt, zodat de meeste koninginnen omkwamen in het IJsselmeer, maar de droom van een stamboekmoer bleef.

Toen ik hoorde dat ergens in de buurt van Diepenveen een ingenieur woonde, die zo bezeten van bijen was geraakt, dat hij zijn eigenlijke werkkring had opgegeven om zich geheel aan bijen te kunnen wijden. En hij zou aan koninginneteelt doen. Terugkerend van mijn werk aan een Deventer school vond ik zonder moeite zijn adres en kocht, hoewel met enige aarzeling van zijn kant omdat het zijn laatste stamboekmoer was, voor f 10,- de zo fel begeerde dame. Ze werd in een moerhuisje op het blote lijf meegevoerd om zo snel mogelijk in mijn enige volk te worden ingevoerd. Thuisgekomen durfde ik de koop niet dadelijk aan mijn vrouw opbiechten, omdat ze de grote uitgaaf wellicht verkwistend had kunnen vinden, maar ik praatte voor mezelf het gebeuren goed omdat ik niet rookte en daarom de uitgaaf verantwoord achtte.

Maar of het de onhandigheid van de beginner was of

de nervositeit, die me parten speelde, toen een gewone bij voortdurend in mijn ene broekspijp omhoog liep en in de andere afdaalde (wanneer komt de steek nou?) weet ik niet, maar er ging iets mis. Boven de geopende kast ging mijn kostbare Schone op de wieken, beschreef steeds grotere cirkels en ver-

dween toen uit het gezicht. Ik was ontroostbaar. Het geleidelijk verlies was erg, maar veel erger dat ik dit nooit in Diepenveen, waar ik beloofd had verslag te zullen uitbrengen, kon opbiechten. Mijn naam als imker was voorgoed weg!

Verzonken in deze droeve gedachten bleef ik naar de lucht staren.... maar wat was dat? Die stip tegen de blauwe lucht, die langzaam groter werd en in steeds kleiner wordende cirkels daalde? Werktuiglijk stak ik mijn hand uit, waarop even later de prinses neerstreek. Ik kon haar wel omhelzen om deze terugkeer bij iemand die ze nog nauwelijks kende.

Later heb ik beter begrepen dat het wonder minder groot was, dan ik toen meende. De startplaats was voor haar het enige bekende plekje in een volkomen onbekende omgeving, zodat ze daar na haar oriëntatievlicht wel moest terugkeren.

Wel jammer, deze nieuwe verklaring, want het is heerlijk in wonderen te kunnen geloven.

Niemand heeft ooit van mijn blunder gehoord en wat mijn imkerschap aangaat, troost ik me ermee, dat ik elk jaar een overvloed aan honing heb en nog nooit in bijna 40 jaar een volk door hongersnood of door kou verloren heb. Maar wellicht is dat niet mijn verdienste, maar heb ik dat aan mijn stamboekconingin en aan haar voortreffelijke nakomelingschap te danken.

R. Horreus de Haas

Uit „Het Vleggat“, afd. Zwolle, jub. no. 50 j. bestaan, 3/1981.

*Bij 'n imker in de stad aan de Rotte
wilde de honingoogst niet zo erg vlotte.
Hij dacht toen heel boos:
ik voer ze een poos.
En zo slingerde hij veertig potte!*

Inzender onbekend.

De limericks - zoals deze - moeten soms wel eens worden bijgeschaafd, omdat ze niet voldoen aan het juiste aantal lettergrepen (9 - 9 - 5 - 5 - 9) of het vereiste rijmschema (a - a - b - b - a).

Hoewel er nog een kleine voorraad is blijven nieuwe inzendingen welkom, want de rijmpjes blijken een door velen ge waardeerde bladvulling te zijn. - RED.

VAN IMKER TOT IMKER

VASTGELEGDE GEDRAGSREGELS

In onze bewondering voor de bijen vergeten we wel eens dat alle gedragsregels die in een bijenvolk gelden zijn voortgekomen uit een enorm lang evolutieproces, een proces dat erop is gericht de soort levensvatbaar te houden. Alle reacties op situaties zijn in grote lijnen vastgelegd, slechts de intensiteit zal per volk verschillen. Opvallend is wel dat juist de bijen, die toch in hoge mate afhankelijk zijn van het weer, niet in staat zijn om de weersontwikkeling ver van tevoren te voorzien. Neem als voorbeeld het zwermen.

De eerste voorbereidingen daartoe worden getroffen zonder dat dit voor de imker zichtbaar is, zoals het geleidelijk opbouwen van een voedselvoorraad in de honingmaag. Tegen de tijd dat de eerste koninginncellen worden gesloten begint een periode van koud en nat weer. Uiteraard zal de zwerm niet afkomen, maar hoe reageert het volk op de nieuwe situatie? In het ene geval worden alle reeds aangezette koninginncellen opgeruimd en kan de zwermneiging geheel overboord worden gezet of worden in een later stadium nieuwe cellen aangemaakt.

Het komt echter ook voor dat de jonge rijpe koninginnen in hun cel gevangen worden gehouden en dat tijdens de eerste de beste mooie dag de voorzwerm afkomt, die al heel snel zal worden gevolgd door een nazwerm. Als de imker zich niet goed realiseert hoe de situatie is geweest is het zoveelste bijenmysterie geboren!

Om de grijze haren van de imker een nog wat diepere glans te geven kan het ook gebeuren, vooral tijdens een langere slecht weer-periode, dat de oude koningin door de bijen wordt opgeruimd en zodra het nu maar even goed weer wil worden verlaten één of meer zwermen met meerdere onbevuchte koninginnen het volk, dus nazwermen zonder voorzwerm!

Een ander onderwerp dat vraagtekens oproept vormt het inballen van de koningin. Vooral in het vroege voorjaar tijdens een inspectie of in het late najaar tijdens een vereniging wil dat nog wel eens voorkomen. Hoewel nu de imker de direkte aanleiding vormt tot het inballen was de neiging natuurlijk al in de soort verankerd. Vreemd eigenlijk, juist op momenten dat alle omstandigheden zeer ongunstig zijn voor het vervangen van een moertje door gebrek aan darren en/of slecht weer. Moerloosheid is dan rampzalig.

Wat ook als onbegrijpelijk voorkomt is het feit dat in een volk twee onbevuchte moertjes niet samen kunnen leven, al was het maar voor tijdelijk tot na de

bruidsvlucht, maar reeds voordien wordt uitgemaakt welke koningin voorbestemd is de moeder van alle bijen te worden, mits, en nu komt de reden van verwondering, Hare Majesteit in spe tijdens de bruidsvlucht niet door een vogel wordt opgepeuzeld, door een verraderlijke bui wordt overvallen of . . . vul maar aan. In deze gevallen is het volk zonder hulp van de attente imker reddeloos verloren.

Heeft u ooit wel eens met zweet in de handen bij een darrebroedig volk gestaan dat weigerde een koningin aan te nemen? Vorig jaar had ik een dergelijk geval bij de hand, waarbij de imker dacht zijn wil aan de bijen te kunnen opleggen zonder rekening te houden met die vastgelegde gedragsregels. Eind juni had de jonge koningin een mooi broednest opgebouwd, er was flinke dracht en er moest nodig meer ruimte worden gegeven. Dit werd opgelost door op de bodemplank een bak met 7 raten te plaatsen, verder opgevuld met de raat met het moertje en nog wat open broed; daarop het rooster, een bak met broed en de oorspronkelijke honingkamer.

Ik had nog een flinke aflegger met een darrebroedig moertje. Er was dracht, ik zat krap in de tijd en wat doe je in zo'n geval? Na licht afschudden van de raten, in een vergeefse poging het darrebroedig moertje te vinden, heb ik het d.m.v. de krantemethode op de honingkamer van het moergoede deel gezet. Het leek een prachtig volk op 4 bakken, maar het bleek een stapel bakken met twee aparte volken te zijn, want een week later (toevallig zat ik op een meter afstand tussen wat struikgewas te genieten van een geweldige bijenvlucht) verscheen op de vliegplank, zieltoegend, omringd door niet-vijandige bijen, moertje 1981 (te herkennen aan een mooi zwaar achterlijf), afgestoken door de niet gevonden darrebroedige rivaal, die door het rooster naar beneden was gekomen, of door de haar begeleider bijen.

Het volk wilde vervolgens geen doppen aanzetten op het nog aanwezige broed. Op 17 juli heb ik op de onderste bak een separator gelegd en toen, in een verwijfelde poging het darrebroedige moertje te vinden, elke raat van de overige bakken na licht afslaan minutieus onderzocht. Helaas vergeefs. Maar zie, twee dagen later zwermt het ondervolk, dit zet zich echter niet en slaat terug. Nu was echter het darrebroedig moertje gelokaliseerd, dus opnieuw de bakken verwisseld en een rijpe dop in de nieuwe onderbak gehangen. Het wilde echter niet lukken. In dit immense volk bestond in het geheel geen harmonie en een maand later was er nog geen broed aanwezig, hoewel er flink stuifmeel werd verzameld. Gelet op het vergevorderde bijenjaar heb ik toen vanaf de vliegplank een paar stokjes gelegd naar de vliegplank van het buurvolk en het duurde niet lang of het restant van het probleemvolk werd probleemloos in het buurvolk opgenomen!

Hoewel er een week eerder al weer enige belegde darrecellen waren gevonden (was het darrebroedige moertje via de buitenzijde van de kastwand wellicht in het ondervolk terechtgekomen?) heb ik de darre-

broedige freule nooit gevonden en dat is beter zo. Het zou te veel eer hebben betekend voor ondergetekende, want ZIJ doorliep het patroon volgens de vastgestelde gedragsregels. Daaraan valt niet te tornen.

Ko Zoet

Eerder verschenen in „De Stertselaar”, afd Leiden e.o., 2/1982.

ZACHTAARDIGE BIJEN KWEKEN ZONDER BRUILOFTSVLUCHT

Han Tiggelaar uit Lekkerkerk zorgde opnieuw voor een primeur, die even later een wereldprimeur zou blijken te zijn. Hij kreeg een artikel uit de Gazet van Antwerpen van 1 september onder ogen en dacht aanvankelijk aan een soort aprilgrap. Uw hoofdredacteur was het met hem eens en verzocht hem de heer Speelziek te bellen. Deze zocht nog op dezelfde bewuste 3e september onmiddellijk contact met dr. F. Jacobs, de hoofdredacteur van het Maandblad van de Vlaamse Imkersbond. Hij bevestigde de waarheid van het bewuste artikel, maar achtte vervolmaking van het systeem nog noodzakelijk, bovendien is voor het in praktijk brengen ervan veel ervaring vereist. Het Groentje zit weliswaar boordevol, maar enkele passages uit de reportage van Herman van Dijk in de Gazet gaan hierbij op de valreep mee. - RED.

Imker Frans Somers (52) uit Hove is er in geslaagd om een koningin bij te laten paren met een dar, zodat hij niet zonder trots mag beweren dat hij het vermenigvuldigingsproces van deze gevleugelde diertjes volledig onder controle kan krijgen. Nooit immers hadden bijen voordien in gevangenschap willen paren met een door mensen voorgestelde partner. "Gedurende vijf jaar heb ik geëxperimenteerd met een speciale kast. De eerste proef lukte volledig, nadien boekte ik wisselvallig succes. Pas sinds dit jaar ben ik honderd procent zeker van mijn systeem", zegt Frans Somers. Even verderop, veilig verborgen tussen bomen en struikgewas, staat zijn uitvinding. Een foto mag, tekst en uitleg niet. "Al die proeven hebben me veel, erg veel geld gekost," zegt de imker. "Ik mik nu met mijn systeem op de buitenlandse honingindustrie. Wie het eerst komt praten, kan mijn uitvinding kopen. Gek eigenlijk, in feite is slechts het Ei van Columbus gevonden. Misschien is het systeem zo eenvoudig dat geen enkele hooggeleerde academicus er ooit aan gedacht heeft. Met die natuurlijk geleide bevruchting behouden de bijen toch hun zin om te paren en dat verbetert natuurlijk de kweekresultaten. Hoe het systeem nu precies in zijn werk gaat, zal men binnenkort kunnen lezen in het tijdschrift van de International Bee Research Association. Pas dan zal mijn geheim worden prijsgegeven." De koninginnen en de darren zijn hiermee verwittigd.

DE BLIK OP EEN ANDERE APIS - 2 (slot)

APIS FLOREA

De kleinste bij van de vier in sociaal verband levende Apis-soorten is van oosterse afkomst. Het verspreidingsgebied wordt begrensd door Oman, gelegen op de zuidwest-punt van het Arabische schiereiland, en Iran in het westen, via Voor-Indië ten zuiden van het Himalayagebergte tot Indonesië in het oosten.

Nestconstructie

Een A. florea-volk bouwt gewoonlijk slechts één raat van beperkte omvang, 25-35 cm breed en 15-25 cm hoog, aan een tak van boom of struik, een opening in de rotsen of iets dergelijks. Het bovenste deel van de raat vormt een verdikking rond het bevestigingspunt, als de opgerolde kraag van een trui, en wordt gebruikt als opslagruimte voor nectar. Daaronder bevindt zich het stuifmeel en vervolgens het broednest.

Broednestontwikkeling

Het meest opvallende is dat broed in het popstadium soms niet wordt verzegeld, ogenschijnlijk zonder nadelige gevolgen. De ontwikkeling van het broednest is nauw verbonden met de drachtomstandigheden. In India, Iran en Oman wordt in de maanden december/januari slechts weinig broed aangezet, in februari breidt het broednest zich geleidelijk uit en bereikt een hoogtepunt in april. Gedurende de hete zomermaanden van juni-augustus is er vrijwel geen broed aanwezig, maar in oktober is er weer een opleving. Half maart verschijnen de darren, waarvan de ontwikkelingstijd van ei tot geboorte 22,5 dag duurt. Op het hoogtepunt van de darrenaanzet beslaat dit 1/4 tot 1/3 van het totale broedoppervlak. Het aanzetten van koninginncellen vindt plaats in samenhang met het zwermen en wijkt weinig af van hetgeen wij bij onze Apis mellifica gewend zijn.

Klimaatbeheersing

De raat wordt aan het oog onttrokken door een soms drie rijen dikke ketting van bijen, welke een belangrijke rol speelt bij het reguleren van het interne klimaat.

Als de temperatuur oploopt wordt een opening gelaten tussen raat en bijen van de ketting, die groter wordt naarmate de temperatuur stijgt. Ook nemen de bijen dan meer afstand van elkaar en aan de buitenzijde beginnen een aantal bijen te waaiëren. Als het in de avond weer afkoelt vinden tegenovergestelde gedragingen plaats. Helaas ontnemt de bijenketting het zicht op de raat, zodat niet bekend is of,

en zo ja in welke mate, bijen water verzamelen en dat gebruiken in het afkoelingsproces.

Verdediging van de kolonie

Een A. florea-volk moet zich te weer stellen tegen talloze vijanden, zoals mieren, wespen, ander bijesoorten en niet te vergeten de mens. Heel opvallend is de manier waarop de strijd tegen mieren wordt gevoerd. De bijen brengen een band van kleverig materiaal aan op een tak of ander aanhechtingspunt rondom de raat en vooral in de nabijheid van uitsteeksels van de raat, die voor mieren als toegangspoort zouden kunnen dienen. De samenstelling van het kleverig materiaal is nog onbekend, maar er wordt aangenomen dat het bestaat uit extracten van plantedelen en afscheidingen van de bijen. Het materiaal wordt door de bijen regelmatig met de kaken bewerkt en het houdt mieren ver van de raat verwijderd. Als het volk wordt gealarmeerd dan schudden de buitenste bijen van de ketting hun lichamen geagiteerd van links naar rechts, terwijl ze ondertussen hun vleugeltjes spreiden en weer samentrekken. Dit gedrag verspreidt zich snel over de ketting naar beneden, waarbij de bijen zich dicht tegen de raat aandrukken. Op hetzelfde moment produceren ze een sissend geluid. Voordat ze tot de aanval overgaan richten ze zich op en keren zich naar de indringer. Meestal vallen er niet meer dan tien bijen tegelijk aan.

Volksverhuizing

Wellicht vanwege gebrek aan voedsel verhuist een volk twee tot drie maal per jaar en dat kan ook de voornaamste reden zijn van de aan het seizoen gebonden bijentrek vanuit de vlakten naar het gebergte (tot 1500 meter). Ook temperatuurveranderingen op een gekozen plek, die optreden door toe- en afnemende zonshoogte, geven aanleiding tot verhuizingen over beperkte afstand. Als de nieuwe raat wordt

gebouwd op een plek binnen 100 m van het oude nest dan vindt een geleidelijke migratie plaats. Driekwart van de bijen fungeren als kwartiermakers en pas als alle honing en een deel van de was is overgevlogen wordt het oude nest definitief verlaten.

Tijdens het hete jaargetijde trekken de volken zich terug in het gebladerte of dieper in de grotten, maar zodra het koele seizoen weer aanbreekt verhuizen de volken naar de zuidzijde van bomen/struiken of naar de ingang van de rots waar de raat door de ochtendzon wordt beschenen. Er is dus een duidelijk ritme te onderscheiden, dat zelfs de richting bepaalt waarin de raat wordt gebouwd en wel als volgt. Tijdens de koele maanden wordt de raat oost-west gebouwd, zodat de betrekkelijk laagstaande zon midden op de dag de raat verwarmt. Op de zomerlocaties wordt de raat in noord-zuid richting gebouwd, zodat deze door de hoogstaande zon zo min mogelijk wordt beschenen.

Na deze algemene informatie over de *A. florea* is het duidelijk dat we alle ons bekende begrippen over het bijenhouden moeten vergeten en ik nodig u uit samen op bezoek te gaan bij imker Humayd ben Sulayman al-Shimili uit al-Ghubby in Oman, die ons laat zien op welke wijze door hem de honingwinning wordt bedreven.

Drachtomstandigheden in Oman

Tweemaal per jaar kan er honing worden geoogst, juist vóór de heetste maanden en de tweede maal voor de aanvang van de winter. De eerste oogst is het belangrijkste en bestaat uit 1 kg/volk, waarbij voldoende honing in het volk wordt gelaten om de droge zomermaanden te kunnen overleven. De kwaliteit van de honing wordt bepaald door het aroma en de viscositeit (mate van vloeibaar zijn). Deze is te laag als een druppel honing niet over stoffige grond kan worden voortgeblazen. Gekristalliseerde honing is onbekend. De bewerking is primitief. Meestal wordt de honingkraag in stukken gebroken en laat men deze boven een vat uitlekken. Als alle wasdeeltjes en andere ongerechtigheden naar de oppervlakte zijn gestegen worden deze verwijderd, waarna de honing klaar is voor gebruik. De honingprijs in Oman ligt hoog, zodat op uitgebreide schaal wordt gespeurd

naar onbeheerde volken. Om ze te ontdekken kijkt men langs de grond in de richting van de zon. De bijenvleugeltjes glinsteren namelijk in het zonlicht en dan is het nog maar een kleine moeite het volk te lokaliseren. Is bij het volk nog geen kenteken geplaatst dat het iemand toebehoort, meestal bestaande uit een aantal stenen die op een speciale manier zijn opgestapeld, dan kan de vinder zich erover ontfermen.

Installeren nieuw volk

Om dit "stekelige" karwei zo goed mogelijk te klaren worden eerst flink wat bijen van de raat verwijderd en buiten de grot gebracht. Daarna wordt de raat on-

der de honingkraag afgesneden en ook naar buiten gebracht. Dit gedeelte van de raat, waarin zich dus het broed bevindt, wordt vervolgens tussen de gespleten delen van een stok geklemd. De uiteinden van de stok, vaak de stengel van een palmblad, worden stevig samengebonden zodat de raat er niet kan uitglijden. De toegang tot het oude nest is intussen afgesloten met een neteldoek, waartegen nu stok met raat worden geplaatst, zodat de rondvliegende bijen deze snel terugvinden. Onder zacht gefluit van de imker landen spoedig bijen en eventueel konin-

gin, waarna de doek over de raat wordt geslagen en aan beide zijden van de stok wordt dichtgeknoopt. Nu gaat de bijenman op weg naar een nieuwe standplaats, die reeds eerder door hem in orde was gemaakt. Wellicht dicht bij zijn huis of een plek met betere drachtomstandigheden, waarvoor niet ver hoeft te worden gereisd, want het vliegbereik van de *A. florea* bedraagt slechts 500 meter in de naaste

omgeving. De honingkraag, die door de bijen ook wordt gebruikt als landingsterrein, waarop informatie over nectar/stuifmeelbronnen d.m.v. kwispel-en/ of rondedans wordt doorgegeven, wordt vervolgens losgesneden en in een plastic zak meegenomen. Op de nieuwe standplaats wordt de neteldoek pas in de schemer weggenomen om roverij te voorkomen. De bovenste rijen cellen worden verlengd, zodat opnieuw een uitstulping ontstaat, geschikt als honingruimte en landingsplatform. Aan de onderzijde wordt de raat verlengd naar gelang de benodigde broedruimte.

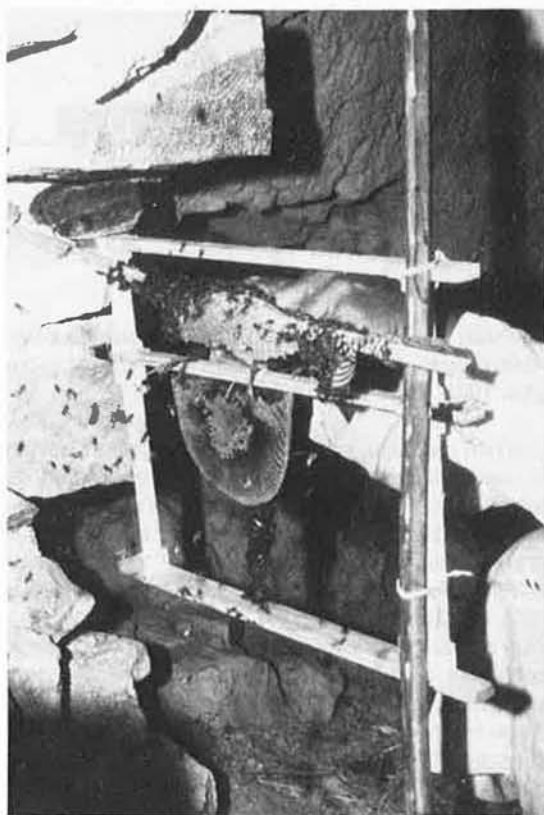
Imkeren volgens nieuwe wegen?

Het is gebleken dat de A. florea de honingkraag in gebruik houdt als deze in een houten raampje wordt geplaatst direkt boven het broedgedeelte. Wellicht dat in de toekomst een systeem kan worden ontwikkeld waarbij de honingkraag na het slingeren kan worden teruggeplaatst. Deze ontwikkeling zal echter gepaard moeten gaan met een onderwijsproject, want op het platteland van Oman houdt men er nog zeer traditionele gedachten op na omtrent de sociale structuur in een bijenkolonie.

Sociale structuur van de bijen

De koningin is de man (Shaykh) en de werkbijen zijn het gewone volk of de onderdanen (Sh'ab). De daren, die volledig zwart (!) zijn, worden slaven (Khadim) genoemd. De slaven brengen in hun maag water naar de kolonie, terwijl de onderdanen honing en

stuifmeel van de bloemen meenemen; het eerste in hun maag en het tweede aan hun poten. Men gaat er vanuit dat zowel onderdanen als slaven voor het eigen nageslacht zorgen en dat de Shaykh (de koningin=man!) een vrouw heeft die de zonen van de Shaykh voortbrengt. Het zwermen ontstaat als een jonge Shaykh (onbevuchte koningin=zoon!) met zijn vader, de oude Shaykh, om de macht strijdt, waarbij een deel van de onderdanen (Sh'ab=werkers) de stamvader trouw blijft en een deel zich bij de zoon aansluit. Om deze revolutie te voorkomen vernietigen de bijenhouders op het platteland de aangezette KONINGScellen. Sommigen daarentegen doden de jonge Shaykh (zonen) niet, maar vangen ze na het uitlopen, binden ze met een poot vast of trekken ze de vleugels uit, zodat zij de kolonie niet kunnen verlaten.

Foto's:

Mrs. Ingrid H. Williams, Rothamsted Experimental Station, UK.

Literatuur:

R.W. Dutton, J.B. Free: Bee World 2/1977, 4/1979, 2/1981.
J.B. Free, Ingrid H. Williams: Journal of Apicultural Research 1/1979.

Ko Zoet

☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆

Het nieuwe bankbiljet van f 50,- draagt de afbeelding van een zonnebloem en heeft als watermerk een schuin omhoogvliegende honingbij. We komen er nog op terug!

☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆

BOEK

bespreking

Jan van de Veluwe "KORFIMKER eens een beroep thans... een hobby"; uitg. VBBN, Wageningen, 1982; prijs f 16,50.

Een korf met bijen in een stal of op een stand, gezien bij een collega hobby-imker, trekt ongetwijfeld de aandacht van menig imker. Misschien wordt die extra interesse veroorzaakt door het niet waarneembare en mysterieuze leven in een korf, of misschien ook wel door een gevoel van nostalgie voor de schijnbaar meer natuurlijke woning van de bijen.

Vele hobby-imkers komen er echter niet toe bijen in korven te gaan houden. Misschien leent de bijenstand er zich niet toe. Met het zwermen komt men in de problemen, omdat men de bijen niet dicht in de buurt heeft staan. Wellicht is ook het ontbreken van goede lectuur er de oorzaak van dat niet tot de korf-imkerij wordt overgegaan. In boeken over bijenteelt wordt het korfimkeren maar summier, onoverzichtelijk en veelal als een aflopende zaak behandeld.

Het is een goede gedachte van Jan van de Veluwe geweest om een boek te doen verschijnen dat een duidelijk overzicht geeft van de korfteelt. De auteur betreft de lezer(es) bij alle handelingen, van de voorjaarsinspectie tot het inwinteren toe. Dat in de periode daartussen het nodige gedaan moet worden om nog een redelijke honingopbrengst te verkrijgen wordt uitgebreid uiteengezet. Handelingen die voor menig hobby-imker nog onbekend zullen zijn.

Een duidelijke beschrijving wordt gegeven van de bedrijfsmethoden in Drente, in Gelderland en in Brabant. De korven vertonen in deze streken ook verschil in bouw, zelfs plaatselijk, zoals de vierkante korf van Uddel. De korf-imkerij werd vroeger door imkers als beroep of als nevenbedrijf uitgeoefend. De hoofdzaak was toen het winnen van heidehoning. De honing werd verkregen door middel van honingpersen, waarvan er verschillende types zijn.

Al is de honingopbrengst niet zo groot als bij een kastvolk en is het minder eenvoudig om de honing te oogsten, toch is het heel goed mogelijk met een korfvolk honing te winnen. De verschillende methoden om het zwermen van het korfvolk te verhinderen worden in het boek uitvoerig uiteengezet. Zoals Jan van de Veluwe terecht opmerkt moet men voor het houden van een korfvolk over een ruime ervaring beschikken als kastimker.

Door eigen ervaring, gesprekken met korf-imkers, jong en oud, en door het raadplegen van handboeken

is de schrijver er in geslaagd van zijn boek een goede gids te maken. Verhalen over korf-imkers en de geschiedenis van de Veenendaalse bijenmarkt completeren het geheel.

Het verdient mijns inziens aanbeveling dat er in een volgende uitgave van het boek meer aandacht zou worden besteed aan de folklore, zoals bijvoorbeeld de bruidskorf-gedachte.

Wie het eens met korf-imkeren wil proberen heeft aan het boek van Jan van de Veluwe een goede handleiding. De vele mooie foto's verduidelijken de tekst.

Ook als men niet van plan is of geen gelegenheid heeft om met korven te imkeren is dit boek zeker de moeite waard om te hebben en te lezen. Men ervaart dan weer dat onze mooie hobby, het imkeren, meer facetten rijk is dan men zou vermoeden.

De uitgave is keurig door de VBBN verzorgd en in het Bijenhuis verkrijgbaar. De prijs is het boek zeker waard.

Jan van der Blom, Leiden

Rudolf Steiner „De Bijen”, een bundel voordrachten, vert. door L.M. Mispelblom Beyer - van den Bergh van Eysinga; 160 pag., prijs f 27,50; verkrijgbaar bij het Bijenhuis.

Dit zijn eigenlijk geen voordrachten in de gangbare zin, maar gesprekken, antwoorden, die door Rudolf Steiner voor de vuist weg werden gegeven op vragen van de arbeiders, die werkten aan de bouw van het nieuwe Goetheanum te Dornach, Zwitserland, en later uitgewerkt aan de hand van stenogrammen. De wijze waarop Rudolf Steiner op die vragen inging maakt duidelijk, dat bijen van veel grotere betekenis zijn dan men denkt.

Een bijenvolk wordt gewoonlijk opgevat als een „sociaal organisme”, een levensgemeenschap.

In deze bundel wordt evenwel getracht te laten zien, dat we in feite te maken hebben met een volk als één individualiteit, één organisme, waarin de verdeling van de verschillende levensfuncties zich niet heeft beperkt tot het vormen van gespecialiseerde organen, zoals in het lichaam van een hoger dier, maar waarbij de arbeidsverdeling zo ver ging, dat die organen ook ruimtelijk werden afgezonderd. Zo heeft het „orgaan” koningin als enige functie: het leggen van eieren voor het groeien van dat ene volk, het ruimtelijk groter worden. Ze kan niets anders, zelfs niet zichzelf voeden! De darren hebben ook maar één functie. Zij zorgen voor het voortbestaan van het volksorganisme. Ze leven maar kort, de darrenslag is te vergelijken met het atrofiëren (verschrompelen) van een orgaan dat geen functie meer heeft. De werkbijen zorgen voor alle andere levensnoodzakelijkheden. Hun veelzijdige werking is te vergelijken met die van het bloed in hogere dieren. Ze offeren hun voortplantingsvermogen op ter wille van het goed functioneren van het geheel. Al deze „organen” kunnen maar heel kort, los van het volksorga-

nisme in leven blijven, ze zijn door een bovenzinnelijke band met elkaar verbonden.

Bijenvolken hebben de wisselwerking nodig met hun omgeving, maar omgekeerd zijn ook vele processen in de natuur afhankelijk van de aanwezigheid van bijen, zoals de zaadvorming, vruchtzetting en voeding voor mens en dier. Het boek handelt ook over het ontstaan van nectar en honing, in samenhang met de afstamming van de honingbij. De verwantschap met wespen en mieren komt erin ter sprake, onder meer in verband met de werking van bijegif en mierzuur en de genezende rol daarvan in de hele natuur.

In de vertaling is de gespreksvorm goed tot uitdrukking gekomen en het geheel is vlot leesbaar. Enkele foutjes vragen om herstel. In het begin van de zesde voordracht gaat het duidelijk om de omwenteling van de zon om haar eigen as en niet om het doorlopen van de zonnebaan. Verder had de vertaalster voor „Kleesäure“ beter het woord „oxaalzuur“ kunnen gebruiken in plaats van het ongebruikelijke „klaverzuur“.

De imker kan door dit boek in een nieuwe, meer persoonlijke verhouding tot zijn bijenvolken komen te staan. Maar ook voor niet-imkers is de inhoud boeiend, omdat deze zo'n duidelijk voorbeeld is van het feit, dat in het leven het geheel altijd méér is dan de som der delen.

H.E. Casparé

DRENTSCHE VOLKSALMANAK 1837

OKTOBER - WIJNMAAND

In deze maand vindt men in geen korf nieuw aangezet broed meer; van nu af kunnen de bijen niets meer voor haar onderhoud bijeenzamelen; wat zij nog aan de voeten in de korven brengen, is hars van boomen, welken zij aan den ingang der korven aanstrijken, om derzelver openingen tegen den naderenden winter kleiner te maken. Zij beschutten zich zelve tegen den togt; men late derhalve in den winter de korven in dien staat, waarin de bijen dezelve gebragt hebben, en zorge alleen daarvoor, dat de ingangen niet zoo groot blijven, dat eene muis in den korf komen kan. De ingangen, die geheel (op de zij-ingangen na) toegemaakt zijn, late men in dien staat, totdat de bijen dezelve in het voorjaar weder openmaken. Is de vloer der bijenhut zoodanig ingerigt, dat de korven eene halve of geheele el achteruit gebragt kunnen worden, dan is zulks noodzakelijk, opdat bij helder weder de zon niet op de ingangen valt, waardoor de bijen anders naar buiten gelokt worden. Men bedekke tevens de korven zoo veel mogelijk en beveilige dezelve tegen de vorst.

HONING is PUUR natuur!

Welk ander voedingsmiddel nog meer?

DE SNELGROVE-METHODE

Deze methode beoogt het zwermen te verhinderen en tevens goede honing te kweken en wordt door vele imkers met talrijke variaties toegepast. De talrijke variaties konden ontstaan, omdat het al weer heel wat jaartjes is geleden dat deze methode voor de eerste maal in boekvorm verscheen, om precies te zijn in 1935. De ontwikkelingen stonden echter niet stil. Ons inzicht in het huishouden van de bijen staat is verdiept en deze kennis is door attente imkers in de methode verwerkt.

In het kort komt het erop neer, dat in het voorjaar een volk op 20 broedramen tot snelle ontwikkeling wordt gebracht. Bij dracht van betekenis wordt op het moerrooster een honingkamer geplaatst. In de loop van de maand mei, **voordat belegde zwermdoppen** aanwezig zijn, wordt de koningin met een raampje open broed in de onderste broedkamer gebracht; daarop komen het moerrooster, de honingkamer en tot slot de tweede broedkamer met broed in alle stadia.

Eigenlijk hebben we omgehangen, basis van de methode Demaree. De voedsterbijen zullen naar de bovenste bak vol broed trekken en in de onderste broedbak start de koningin met een nieuw broednest. Drie dagen later wordt een volledige scheiding gemaakt tussen haalbijen met koningin en jonge bijen met broed door onder de bovenste broedbak het Snelgrove-bord te plaatsen.

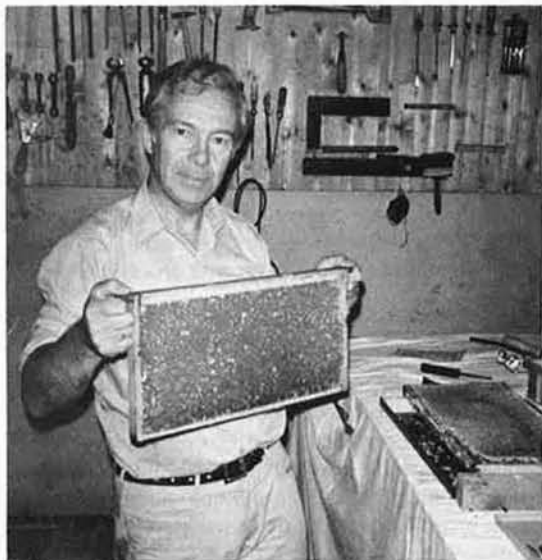
Het Snelgrove-bord

Dit hulpmiddel heeft de afmetingen van een broedkamer met aan drie zijden twee vliegopeningen boven elkaar, die d.m.v. een wig, een zinken plaatje of iets dergelijks afgesloten kunnen worden. Ze dienen om vliegbijen van het bovenvolk (de aflegger) af te tappen ten behoeve van het volk met de oude koningin onder het Snelgrove-bord (SB).

Een voorbeeld: De aflegger gebruikt het bovenste vlieggat (voorzijde). Na plaatsen van het SB heeft het doppen aangezet en zijn we 10 dagen later. We sluiten nu deze vliegopening en openen een vliegopening aan de zijkant (bovenzijde) waardoor de haalsters kunnen vertrekken. Bij terugkomst vinden ze de vertrouwde opening gesloten, maar een cm lager staat de poort (naar het ondervolk) wijd open. De aflegger verliest alle vliegbijen en zal onder deze omstandigheden alle doppen afbreken nadat de koningin is uitgelopen. De oude koningin in de onderbak heeft de eerste vier weken voldoende ruimte en dit volk zal zich toeleggen op het verzamelen van de oogst. In de aflegger zal een jonge koningin snel be-

vrucht worden en een broednest aanleggen. Deze methode biedt de mogelijkheid selectie toe te passen door moerdoppen van het beste volk uit te snijden vóór het laten afvliegen en deze in de andere volken te brengen. Om ervan verzekerd te zijn dat de door u geselecteerde koningin wordt aangenomen, of anders gesteld het eerste uitloopt, wordt bij het beste volk, de doppenleverancier, het SB een aantal dagen eerder gelegd.

Een imker die reeds jaren volgens dit concept werkt en goede resultaten bereikt is het **Hoofdbestuurslid voor Noord-Holland, de heer drs. P.C. Muntjeverf**.

Hij werkt met de Langstroth-kast met één formaat bak, waardoor een optimale uitwisseling van de raten, zowel vertikaal als horizontaal wordt bereikt. Hij geeft de voorkeur aan de Langstroth-kast, omdat deze het meest verbreid is in landen waar de imkerij een grote vlucht heeft genomen en door gebruik te maken van veelal buitenlandse catalogi het modernste materiaal kan worden gebruikt. Tevens zijn de ramen langer en een weinig dieper dan het simplex-raam, waardoor grotere volken kunnen worden opgezet en door de meerdere aaneengesloten ruimte voor het moertje de zwermneiging later de kop opsteekt.

Nog een paar bijzonderheden omtrent het imkeren van de heer Muntjeverf. Hij gebruikt zelf-afstandscheppende Hoffman-raampjes. Kunstraat laat hij in de HK uitbouwen i.v.m. fijn werk. Zijn bijen zijn bastaards en er wordt selectie toegepast. In verband met hygiëne en ziektepreventie heeft elk volk een eigen nummer op broed- en honingkamer. Vanaf half augustus tot medio september wordt er elke dag gevoerd om de broedaanzet te prikkelen en de bijen actief te houden in het stuifmeel halen.

Methode Muntjeverf

Maart/april: Bodemplank verwisselen; mul goed bekijken; aantekenen in boekje.

Aanvang april: Koningin knippen en merken i.v.m. reizen; 2 raam voer er uit (gemarkt met volknnummer); 2 lege raten retour; bij goed weer drijfvoeren tot half april.

Half april: Koninginnedraadrooster en HK opzetten; reizen naar paardebloem; bodemventilatie.

Begin mei: Reizen naar koolzaad.

Medio mei: Snelgrove-methode toepassen; koningin met 1 raam open broed op bodemplank; de twee ramen voer (gemarkt) terug i.v.m. eventueel voedselgebrek bij slecht weer; bak verder aangevuld met lege raten; koninginnerooster honingkamer, broedkamer.

Op de eerder beschreven manier laat hij de aflegger een aantal malen afvliegen op het ondervolk.

Einde koolzaadrecht: uitlaat onder HK voor honing afnemen.

Nadeel: 2 x naar drachtveld.

Voordeel: HK bijenvrij.

Probleem: Door het verwijderen van de HK komt de broedkamer met jonge koningin één of twee dagen een verdieping lager. Denk aan haar oriëntatie!

Er wordt een radiaal-slinger gebruikt. De raten behoeven dus niet te worden gekeerd. Ontzegelen zo droog mogelijk. Zegels wassen in koud water - drogen - in zonnewassmelter.

De raten komen in dezelfde volgorde weer in de HK en elk volk krijgt de eigen HK terug.

Half juni: Reizen naar zomerdracht; onderste broedkamer (met oude koningin) controleren op zwermneiging.

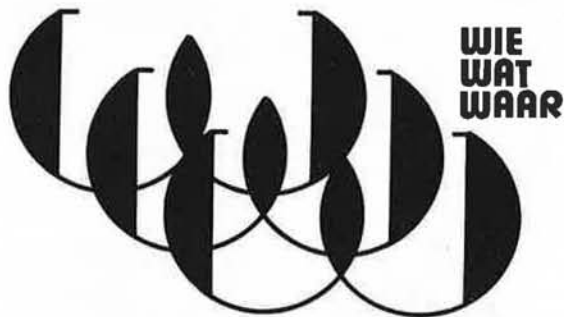
Half juli: Zodra er in de bovenste BK een goed gesloten broednest aanwezig is wordt het SB verwijderd en worden de twee broedbakken zonder verdere voorzorg op elkaar geplaatst.

Begin augustus: Naar huis en slingeren als in juni.
 Half augustus: Broednest terugbrengen tot 1 BK;
 HK opbergen, wasmotdicht met plakband; 2e
 BK opbergen, slechte raten weg, aanvullen uit
 HK; in het volgende voorjaar de HK aanvullen
 met kunstraat.
 Half augustus: Voeren.

De volgende keer zullen een aantal variaties op dit
 thema worden behandeld.

Ko Zoet

BONDSLIED

*De eenheid van het bijenvolk
 leeft ook in onze Bond.
 De bijentaal is elk ten tolk,
 die bijenliefde vond.
 Een ieder vindt hier zijns gelijk,
 van wat voor rang of stand,
 geen enk'le klove, die ons scheidt:
 Sterk is de Imkerband!*

Refrein:

*O, Imkers van heel Nederland,
 reikt nu elkaar de vriendenhand
 en doet wat onze naam beveelt:
 Bevordering der bijenteelt!*

*Wij imkeren voor ons plezier
 en ook wel voor profijt.
 Het bijenhouden geeft vertier
 en honing bij 't ontbijt.
 Soms is een rijke oogst ons deel,
 soms staan w'met lege hand,
 maar zie, bij weinig of bij veel:
 Sterk is de Imkerband!*

Refrein: O, Imkers...

*De bijen doen de bloemen goed,
 het fruit, de wei, het zaad.
 En elk nieuw jaar geeft nieuwe moed
 en zijn we weer paraat.
 Zolang er bijen zullen zijn,
 bij ons in Nederland,
 zolang zal onze Bond er zijn!
 Sterk is de Imkerband!*

Refrein: O, Imkers...

Wie kent nog de melodie? vraagt de heer P. Jager te Putten, die het lied aantrof in de Imkers-almanak van de VBBN voor het jaar 1949.

De ene imker heeft het over bijenstal, de andere spreekt steevast over bijenstand. Nu, beide mag, volgens het Algemeen Beschaafd Nederlands of ABN, dat overigens niets van doen heeft met Hooghaarderdijs en uiteraard nog minder met een bekende bankinstelling hier te lande. Toch bestaan er wel onderlinge verschillen, maar die moeten we dan zoeken in de onderscheidene dialecten die onze Lage Landen rijk zijn.

Dat kan zelfs in een klein gebied, zoals blijkt uit de opsomming van bijenstalnamen in het artikel „Bijenschansen in het Gooi“ (Groentje 3/1982, 62). Daarin worden genoemd de schans, vang en stede, steeds voorafgegaan door het voorvoegsel bijen- of immen-. Een ander oud woord is tuin, waarin een duidelijke verwantschap zit met de Immentun of Immenzaun van de Lüneburger Heide-imker. Soms komt ook het meervoud „Thuijnen“ voor, zoals in het Stichtingsreglement van het St. Ambrosiusgilde te Loon op Zand uit 1784, steeds als aanduiding voor omheinde ruimte.

Maar goed, het volgende lijstje maakt veel gepraat overbodig, al zullen zo hier en daar best wat aanvullingen of wijzigingen nodig zijn:

lemenhok	- Groningen/Drente
lemenschoele	- Westerwolde, Gron.
lemenhut	- Drente
lemenschoer	- Achterhoek/Twente
Beejenhut	- N-Limburg
Beejesjop	- N-Limburg/Lijmers
Biehal	- O-Brabant/M-Limburg
Bietuin	- W-Brabant
Biekot	- Zeeland/Vlaanderen
Bielooze	- Idem: kustgebied

Naast hok en kot wordt ook schot gebruikt, hetzelfde achtervoegsel dat terug te vinden is in het gelijknamige verblijf voor varkens. Evenmin erg streekgebonden zijn schop (schoppe, sjop) en looze voor schuur, waarmee ook schoele en schoer samenhangen, hoewel het laatste in het oosten ook donderbui betekent en scholle daar de benaming is voor heideplag.

Streeksgewijs gaan iemen-, immen-, ijme-, bi'jen of biejen meestal vooraf aan het woord voor bijenstal, dat een enkele keer overgaat op de bijenwoning zelf, zoals de naam hut voor korf.

Chris Maillie

bijenplant in beeld

rode bosbes

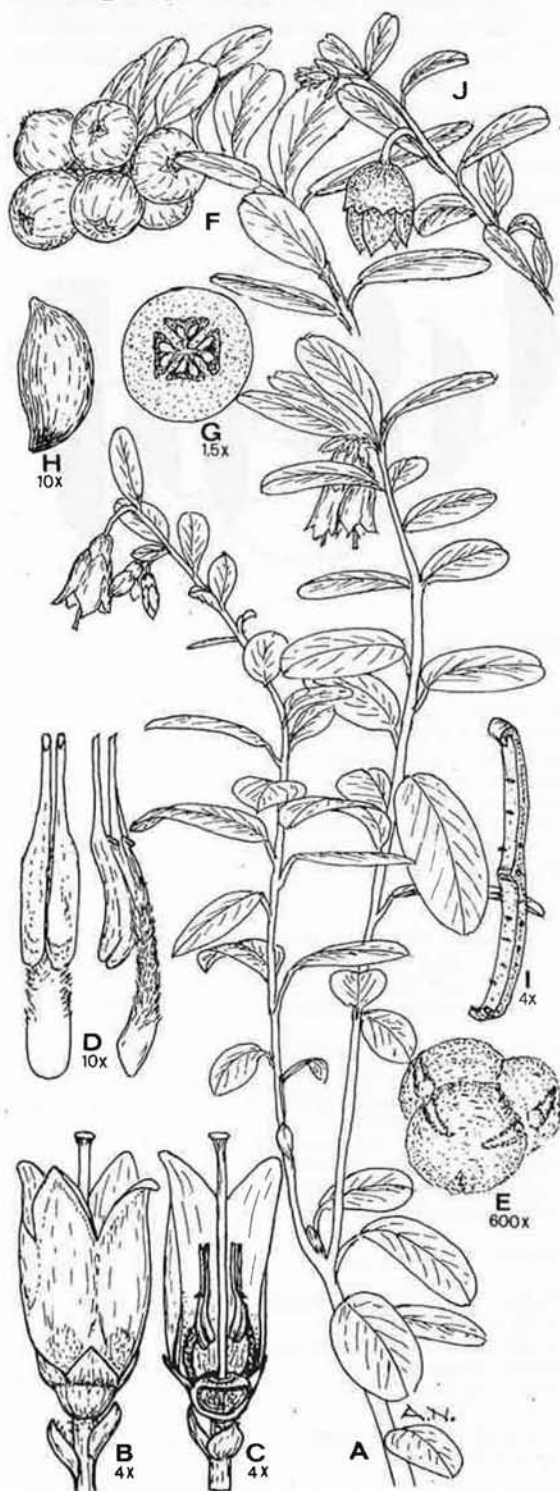
Vossebes wordt deze bijenplant ook wel genoemd. Het is een halfheester, waar bijen en imkers twee maal per jaar van kunnen genieten. Twee bloeiperiodes, één in mei/juni en één in augustus, stellen de bijen in de gelegenheid nectar en stuifmeel te verzamelen. De imker kan, behalve honing oogsten, nog de bessen plukken, die overvloedig aan de planten verschijnen en geschikt zijn voor het maken van bijvoorbeeld jam. Maar dat bessen plukken is wel een werkje, waarvoor men veel geduld moet opbrengen. De plant behoort tot het geslacht *Vaccinium* van de Heidefamilie, dat ongeveer 200 soorten rijk is. Het verspreidingsgebied strekt zich uit over het noordelijk deel van Europa, Azië en Noord-Amerika. In de Alpen zijn groeiplaatsen tot even boven de 3000 m aangetroffen. Onder gunstige omstandigheden kan de plant wel 13 jaar oud worden. Hij verlangt een humusrijke zandige grond, die arm is aan voedingszouten, een zure grond. Als groeiplaatsen zijn te noemen de onderbegroeiing van droge bossen en de heidevelden. De plant is wintergroen en bereikt een hoogte van ongeveer 30 cm.

De eivormige blaadjes zitten meestal twee aan twee wisselstandig aan de takken. Aan de bovenzijde zijn ze glanzend en donkergroen. Op de bleekgroene onderzijde staan over de gehele bladoppervlakte verspreid bruine klierharen. Die vinden we ook aan de bladrand, die naar beneden is omgekruld.

De bloemetjes vormen zich in kleine trossen aan het einde van de takken. Ze hebben een klokvormige kroon, zijn wit van kleur en aan de basis rood aangelopen. De stamper steekt ver buiten de bloemkroon, waardoor kruisbestuiving bij insectenbezoek grote kans van slagen heeft. De meeldraden staan aaneengesloten rond de stamper. Aan de voet zijn ze sterk behaard. De helmknoppen gaan over in een buisje, dat aan het einde een opening heeft. De tong van de nectar purende honingbij moet de meeldraden passeren om de op het vruchtbeginsel liggende nectariën te kunnen bereiken. Daarbij wordt het los in de helmknoppen liggende stuifmeel op de onderzijde van het insect gestrooid. Zoals bij alle heidesoorten vormen de stuifmeelkorrels tetraden, bestaande uit vier aaneengegroeide korrels, met elk drie kiemopeningen.

De kleur van de bessen is eerst groen en gaat bij rijping over in scharlakenrood. Ze zijn daardoor erg opvallend voor vogels, die voor de verspreiding van het zaad zorgen. De bessen worden graag gegeten door diverse soorten hoenders en lijsters. De zaden zijn roodbruin van kleur, halvemaaanvormig en 1,5 - 1,8 mm lang. De kieming van het zaad verloopt erg langzaam.

Op de plant parasiteren vele soorten zwammen. Een

RODE BOSBES (*Vaccinium vitis-idaea* L.):

A gedeelte van de plant met bloeiwijze; B bloem; C doorgesneden bloem; D meeldraden; E stuifmeelkorrel; F vruchten; G doorgesneden vrucht; H zaad; I doorgesneden blad; J bloemgal van *Exobasidium vaccinii* (Fuck) Wor.

Steeltjeszwam van het geslacht *Exobasidium* veroorzaakt galvorming in de bloemen en bladeren. Zo'n aangetast, met een wit sporenpoeder bedekt bloemetje is interessant, maar niet voor de nectar purende honingbij.

Arjen Neve

de lezer *Schrift*

FUMIDIL, EEN KWALIJK MEDICIJN

Met niet gering ongenoegen namen wij kennis van Uw advertentie in het januari-nummer betreffende het zogenaamde "geneesmiddel" Fumidil-B. We zijn het met U eens dat, indien men honing wil winnen er tegen *Nosema* opgetreden dient te worden, maar niet met het verfoeilijke middel Fumidil-B.

Dit middel is zeker geen geneesmiddel, het bestrijdt hoogstens de symptomen. U zult waarschijnlijk net als wij weten dat ziektes, bestreden met antibiotica, een zekere resistentie hiertegen opbouwen. De gevolgen daarvan zijn niet te overzien. Denkt U maar eens aan Canada, waar imkeren zonder dit soort middelen al een sprookje is geworden. Ook ons "natuurzuivere" produkt honing zal niet vrijblijven van dit goedje, waarvan de gevolgen bij de mens zelfs niet bekend zijn. Hoe zou U het "natuurzuiver" nog willen verkopen?

Het tot nu toe enige afdoende middel tegen *Nosema* is een overdaad aan stuifmeel in een goed volk. Zou het dus niet verstandiger zijn de pagina's van het Groentje op te vullen met reclame voor zaden en drachtplanten in plaats van met reclame voor dit geneesmiddel.

Onze ergernis was ook daarom zo groot, omdat wij de bevordering van de bijenteelt hoog in het vaandel dragen als vereniging. We zouden graag zien dat U in het volgende nummer iets zou schrijven over dit middel en dan graag de waarheid; het woord "geneesmiddel" kunt U dan ook weglaten. Hierdoor kunt U de mensen op de hoogte brengen van de kwalijke gevolgen die antibiotica op de bijen kunnen hebben en dat deze middelen in de wereld van de hobbyisten zeker niet thuishoren. Graag zagen wij deze brief ook in het Groentje geplaatst, zodat ook de leden hiervan kennis kunnen nemen.

Secr. J.N.M. Calis, namens
afd. Laren/Blaricum.

Het is met Fumidil inderdaad een moeilijke zaak. Ook ik prefereer puur stuifmeel voor mijn bijen en bij gebreke daarvan de toediening van stuifmeelvervangende produkten (sojameel). Aan dit laatste wordt in het Bijenhuis met voortvarendheid gewerkt, spoedig zullen daaromtrent nadere bijzonderheden volgen. (Zie ook ADIZ 1/1982).

*Hoewel Fumidil-B als zodanig geen geneesmiddel is, kan niet ontkend worden dat het de *Nosema*-infectie in sterke mate onderdrukt. Een onderzoek terzake, uitgevoerd door Dr. J. Bretschko, directeur van de Steirische Imkerschool te Graz, Oostenrijk, toont dit in zijn boek "Der Magazin-Imker", 4de druk, op pag. 140 duidelijk met de nodige grafieken aan. Hij stelt voorts, dat het bewijs is geleverd dat gevaar voor resistentie-vorming niet aanwezig is (Idem Gross en Ruttner, 1970). De Duitse "Informations-Schulungsmappe" van de D.I.B. vermeldt Fumidil-B als een werkzaam chemisch middel om de vermeerdering van de *Nosema*-parasiet binnen onschadelijke grenzen te houden. Hierbij wel te bedenken, dat de "naturbelassene Honig" bij onze oosterburen hoog staat aangeschreven en dat de honingkeuring er op een zeer hoog peil staat (Zie "Haltung und Zucht der Biene" 1979 van Zander/Böttcher).*

Niet alleen in Oostenrijkse en Duitse publicaties, doch evenzeer in het voorzichtige Zwitserland wordt de nodige aandacht geschonken aan dit geneesmiddel (Zie "Der Schweizerische Bienenvater"). Ook in de Angelsaksische landen is dit middel algemeen in gebruik (Zie "The Hive and the Honey Bee" van Dant en "Guide to bees and honey" van T. Hooper). Zelfs vriend Van Gool vermeldt Fumidil-B in de laatste druk van zijn boek als een middel dat de sporevorming onderdrukt.

Tot slot zij opgemerkt dat vele imkers in ons land al sinds jaren gebruik maken van dit middel, dat bij elke handelaar in imkersartikelen verkrijgbaar is. Het is niettemin raadzaam dat het Bijenhuis bij de verkoop ervan een Nederlandstalige gebruiksaanwijzing bijsluit om te bereiken dat het uitsluitend op de juiste wijze en tijd wordt toegediend.

Resumerend deel ik de bedenkingen tegen Fumidil-B, doch anderzijds moeten we ons wel realiseren dat we niet op een eiland wonen.

J.J. Speelziek, alg. voorz. VBBN.

TIP VAN DE MAAND

Een nieuwe rubriek, die voor iedereen openstaat en voor velen nut kan hebben. Aarzel niet om in te zenden, want wat voor de één heel gewoon is kan voor de ander een waardevol idee betekenen. - RED.

Dekristalliseren

Voor het weer vloeibaar maken van honing is een afgedankte koelkast een uniek hulpmiddel. Monteer daarin een gewone gloeilamp van 100 Watt, waarna de gekristalliseerde honing in de op de rekken van de koelkast geplaatste potten na ca. 24 uur weer geheel vloeibaar is.

J.S. te T.

AKTIE IN DE regio

STICHTSE IMKERSDAG EN HONINGKEURING

Het is de afdeling Loenen a.d. Vecht, die dit jaar, in samenwerking met HB-lid C.Pater Jzn., de Stichtse Imkersdag en Honingkeuring organiseert op zaterdag 6 november in de voorm. Pro Regoschool, Dudok de Witstraat 9, Breukelen. Niet alleen imkers uit de provincie Utrecht, maar ook VBBN-imkers uit andere delen van het land kunnen deelnemen, terwijl andere belangstellenden vanzelfsprekend eveneens van harte welkom zijn. Honing voor de keuring kan van 8.45 tot 10.45 uur worden ingeleverd. Het is een 'open keuring' en bovendien zal daarbij het programma 'nieuwe stijl' van de Nationale Honingkeuring gevolgd worden. Verder zijn er op de ochtend twee interessante excursies naar Gunsterstein, bekend om zijn kunst en antiek, en Queekhoven met een bijzonder park en vele bezienswaardigheden. De middagbijeenkomst wordt geopend om 13.45 uur. Sprekers zijn dan de heren J. Kuijpers uit België en onze algemeen voorzitter J.J. Speelziek, met causerieën over "Praktische ervaringen met de moderne bedrijfsmethode" en "De nieuwe Aalster-methode". De Stichtse Imkersdag wordt besloten met een forum over beide onderwerpen, de uitslag der Honingkeuring en de prijsuitreiking. Voor meer informatie bellen naar 03405 - 1305. (C.P.)

PRIJZEN VOOR KORVEN

De afdeling Eck en Wiel e.o. is bijzonder trots op haar leden J. van Aalst en J. van Brenk, omdat zij op de Veenendaalse zwermbijenmarkt de eerste prijs hebben gewonnen voor de beste ronde korf met volk en bouw. Aangezien Veenendaal de grootste bijenmarkt van Europa heeft, betekent dit dat beide imkers wel de nodig kennis van zaken hebben. Hoewel, aldus van Brenk: "Een mensenleven is te kort om het leven van de bijen te leren kennen." Van Brenk maakte de winnende korf klaar en spijde hem op, van Aalst zorgde vervolgens voor een mooie zwerm en verzorgde het jonge volk, zodat dit een prachtig ratenbestand op kon bouwen. (S.M. Hoogland - v. Disel, secr.).

AFDELING DIEREN JUBILEERT

Dit jaar bestaat de afdeling Dieren e.o. 40 jaar. Wat begon met een handjevol hobbyisten is uitgegroeid tot een volwassen vereniging met bekendheid tot ver buiten de eigen regio. Een eigen clubgebouw,

een fraaie bijenstand en een uitgebreide collectie apparatuur en instrumenten behoren o.m. tot de verworvenheden van de huidige club. Al met al voldoende reden om dit jubileum niet ongemerkt voorbij te laten gaan. Op vrijdag 22 oktober houdt de afdeling daarom van 20-22 uur in het clubgebouw „De Immenhof" een receptie waar iedereen welkom is die de bijenteelt in het algemeen en de Dierense vereniging in het bijzonder een warm hart toedraagt. De volgende dag is er voor de leden en hun familie een feestelijk samenzijn. Informatie bij secr. A.A. Meuleman, tel. 08330-15340.

INZENDTERMIJN

De inzendtermijn van kopij en advertenties voor het Groentje eindigt op de 10e van elke maand voorafgaande aan de maand van plaatsing.

MEDEDELINGEN

- 12 oktober Afd. GOOILAND - Korte voordrachten over "Koninginneteelt en selectie" door J. den Houter, T. Broekema en H. Janze, als leden van de koninginneteeltcursus 1981/82.
- 22 oktober Afd. HAARLEM - Forumavond voor en door leden over allerhande vragen op bijenteeltgebied.
- 28 oktober Afd. BEEMSTER - Filmavond.
- 10 november Afd. GOOILAND - Lezing J. Duijvetter: "Drachtplanten" (met dia's).

Op 99-jarige leeftijd overleed op 12 augustus de heer **L. Jabaaij**. Hiermede verliest ons Gilde haar oudste (ere-) lid.

Hoewel de gezondheid hem op 82-jarige leeftijd (1965) dwong het bijhouden te staken, heeft hij ook na die tijd steeds met het Gilde meegeliefd.

Velen hebben van zijn herinneringen genoten. Als een hartelijk en enthousiast vertellend imker zal hij in onze gedachten voortleven.

Bestuur en leden
„Ambrosius Gilde",
afd. Rotterdam e.o.

ZADEN VAN WILDE PLANTEN. Meer aandacht voor drachtplanten in het openbaar groen! En dan natuurlijk ook voor onze wilde drachtplanten, nu vele soorten zo sterk zijn achteruitgegaan of zelfs verdwenen. Heemparken en natuurlijke plantsoenen zijn van levensbelang. Uitgangsmateriaal? Onze **zadenlijst** bevat dit jaar ruim 500 heemplanten, kruiden, verplanten en drachtplanten met teeltaanwijzingen. Ze is te bestellen door f 3.50 te storten op gironummer 4058000 t.n.v. **CRUYDT-HOEK**, Oude Kijk in 't Jatstraat 17,9712 AE Groningen.

BIJENMAGAZIJN "DE BIJENKORF" sinds 1897. 85 jaar Bijenteelt, IMKERSART., HONING en SPECIALITEITEN.

ZOMERHONING - vloeibaar (donkergeel) f 5,15, p. kg. **BLOEMENHONING** - vloeibaar (goudgeel) f 5,35 p. kg. Minimum-afname 15 kg. Verder **KLAVER**-, **ACACIA**-, **LINDE**- en **BOEKWEITHONING**. Prijswijzigingen voorbehouden. **BOUWPAKKETTEN SPAARKASTEN** nu **EXTRA VOORDELIG**.

Magazijn geopend van 8 tot 20 uur, ook op zaterdag. Alleen op donderdag zijn wij gesloten. **HOEVELAKENSEWEG 144, 3784 WK TERSCHUUR** (bij Amersfoort). Tel 03426-1978. Postrekening 2622.

Tevens kunt U in onze depots terecht nl.:

J. van Breukelen, Dorresteinweg 4, Soest (Utr.) en **J. van Lohuizen, Rijnsburglaan 10, Heerde (Gld.)**. Tel. 05782-4096.

IMKERIJ DE DAR, tel. 072-120252, Schermerweg 105, 1821 BG Alkmaar.

Ter kennismaking: in 25-30 kg's verpakking Bloemenhoning à f 4,25 p. kg.; Acacia à f 6,25 p. kg.; Boekweit à f 4,25; Klaver à f 6,-; Koolzaad à f 6,-; Linde à f 5,-; Heide à f 14,25; Tijmhoning à f 12,25; Dennehoning à f 7,75; 100% diepvries koninginnegelei à 1 kg f 650,-; stuifmeel à f 15,-; bonbons à f 6,75; mede à f 5,50; 450 gr gembernootjes op sap à f 3,25; meubelwas 3 kleuren à f 2,50; honingcrème à f 3,75; honingshampoo à f 2,50; honinglotion à f 2,50; 450 gr flacons + deksel à f 0,38; 900 gr flacons + deksel à f 0,58. Alle honing ook in 450 gr + 950 gr verpakking verkrijgbaar.

Prijs excl. B.T.W., franco boven f 300,-.

Bijenstand Fa. H. T. van Dam & Zn., Jubbega (Fr.), tel. 05165 - 13 82 kan U alles leveren voor de Moderne Bijenteelt.

Kunstraat, Bijenwoningen en onderdelen uit eigen werkplaatsen.

Door eigen steeds grotere importen van diverse gereedschappen steeds bij ons de laagste prijzen.

Tevens voor wederverkoop diverse kleuren meubelwas en honing van de fijnste kwaliteiten. Vraagt onze prijscourant van materialen en/of meubelwas en honing even aan. Wij zenden U die gaarne gratis toe.

Wij komen weer op de te houden Bijenmarkten.

BIJENSTAND „DE GRUBBE”

P. L. LAUMEN-WOUTERS, Grijzegrubben 63, 6361 GL Nuth (Limburg).

Kan U alles leveren voor de bijenteelt.

Prijslijst op aanvraag gratis toegestuurd.

Tel. 04447 - 3183 Nuth; maandag-zaterdag 9-18 uur.

Tel. 045 - 252408 Brunssum; dinsdag-zaterdag 9-18 uur.

Banknr. N.M.B. Brunssum 65.77.13.228.
Gironr. Nuth 4444518.

verkoopadressen

Depot Friesland:

H. Akkerman, Oostenwoldseweg 47, 8421 RP Oldeberkoop, ☎ 05164-439
Open di. gehele dag, vrijdagmiddag, zat. morgen en na tel. afspraak.

Depot Groningen:

Fenna en Ger Postma, Kampenslaan 8, 9626 TE Schildwolde, ☎ 05982-1455.
Open dagelijks, behalve vrijdag na 12.00 uur.

Depot afd. Assen:

J. H. Lubbers, Bosstraat 66, 9401 PV Assen, ☎ 05920-17162

Depot Klaas Geerts:

Middenwolderweg 2, 7951 EC Stap-horst, ☎ 05225-1693; maandags gesloten

Depot G.J.L. ten Cate:

Verzetstraat 60, 7671 GL Vriezenveen, ☎ 05499-3040.

Depot Enschede:

H. H. Schutte, Sportlaan 22, 7541 BN Enschede, ☎ 053-318165; afhalen: vrijdags van 18.00 - 19.00 uur.

Depot Reggedal:

H. J. Hanepen, de Hogenkamp 2, 7471 CW Goor, ☎ 05470-5576.

Depot afd. Gorssel:

G. J. Lensink, Deventerweg 4, 7213 EG Gorssel, ☎ 05759-2468.

Depot Achterhoek:

B. Meijerman, Dwarsdijk 6, 7025 CR Halle, ☎ 05736-479.

Depot Winterswijk:

M. J. Grevers, Miste 4, 7118 WB Winterswijk, ☎ 05435-239.

Depot afd. Epe:

Coöp. Novaco (Welkoop), Paasvuurweg 7, 8161 CA Epe, ☎ 05780-12317.

Depot Nunspeet:

Th. G. Veenstra, Schaapmanlaan 47, 8072 AR Nunspeet, ☎ 03412-4037.

Depot Apeldoorn:

Coöp WELKOOP, Iordensweg 57, 7391 KD Twello, ☎ 05712-1531.

Depot Boerenbond Neerbosch-Hees:

St. Agnetenweg 63, 6545 AT Nijmegen, ☎ 080-777793.

Depot West-Betuwe:

Imkerij „Lingebij”, Mw. C. E. A. Meissen-Zuidenwijk, Lingedijk 84, 4196 HC Tricht, ☎ 03455-2438.

Depot Bommelerwaard:

P. van Liempt, Pontveer Nederhemert, 5317 KV Nederhemert-Zuid, ☎ 04185-463.

Depot Bunnik-Houten:

B. Th. Barten, Koningslaan 3, 3981 HP Bunnik, ☎ 03405-1742.

Depot Noord-Holland:

H. S. Hornburg, Velsersduinweg 165, 1971 ZB IJmuiden, ☎ 02550-21530. Open dagelijks van 13.00-16.00 uur en na tel. afspraak; donderdags gesloten.

Depot afd. Rotterdam:

A. Bakkert, Berglustlaan 49A, 3054 BB Rotterdam, ☎ 010-183123; na tel. afspr.

Depot Gouda:

C. Bos, 3e Tochtweg 6, 2841 LM Moordrecht, ☎ 01802-1227; na tel. afspr.

Depot afd. Dordrecht:

W. A. Boevé, Rigelhof 59, 3318 CX Dordrecht, ☎ 078-171216.

Depot „Pronmelsluis” afd. Schouwen-Duiveland:

C. L. v. d. Wekken, Provincialeweg 5, 4321 SM Kerkwerve, ☎ 01110-4821.

Depot Walcheren:

Bisschopsstraat 25, 4353 BN Serooskerke, ☎ 01189-1499.

Depot Zeeuws-Vlaanderen:

Iz. de Hullu, St. Jansdijk 10, 4504 PB Nieuwvliet, ☎ 01171-1458.

K. J. Wolfert, Pr. Mauritsstraat 20, 4571 HB Axel, ☎ 01155-2720.

Depot Oirschot:

A. Pel 't Kasteeltje 3, 5688 EN Oirschot, ☎ 04997-2096.

LEG NU DE LAATSTE HAND AAN HET INWINTEREN

Voor alle extra zorg die U nu aan Uw volken besteedt,
wordt U volgend voorjaar dubbel beloond.

DENK AAN:

VARROA-onderleggers à f 6,-
Gedurende de winterrust aangebracht onder Uw volken, geven ze in het vroege
voorjaar een goed bruikbaar monster wasmul voor een deugdelijke controle op de
VARROA-mijtziekte.
(Papieren matje met wasmul samenvouwen en voorzien van afzender zenden aan de
R.B.C. te Hilvarenbeek).

Deugdelijke dekplanken:
b.v. Dekplank/uitlaatbord à f 17,25
Dekplank zonder uitlaat à f 13,-
Dekplaat (nieuw) laat condens door, à f 7,-

Is in Uw afdeling het gezamenlijk inkopen bij het Depot of Uw Bijenhuis
ook al een agendapunt op de eerstkomende ledenvergadering?

TRIM-O-BEE Invertsuikersiroop is de beste voeding voor Uw bijen!
Per jerrycan à 14 kg f 32,50. Bij grote partijen speciale prijzen.

Verzamel nu Uw oude raat, zegelwas en kunstraatresten en lever ze bij ons in.
(Wij betalen daar nog goed voor ook). En berg Uw uitgebouwde raten op volgens de
schoorsteen-methode of in een goed sluitende ratenkast.

**Wasmotten houden van imkers,
die zich niet aan bovenstaande regels houden.**

BIJENHUIS-WAGENINGEN

Grintweg 273 - 6704 AP Wageningen
Telefoon 08370 - 22733

GEOPEND iedere werkdag van 8.30-12.30 uur en
13.30 - 17.30 uur; maandagmorgen gesloten,
zaterdagmorgen open van 9.00 - 12.30 uur.